

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 19200/I/2012/2139035316

Politické aspekty americko-ruských vzťahov
Diplomová práca

2012

Bc. Kristína Šiková

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Politické aspekty americko-ruských vzťahov

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia

Študijný odbor: 6221 800 - Medzinárodné ekonomické vzťahy

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov

Vedúci záverečnej práce: PaedDr. Emília Vokálová, CSc.

Bratislava 2012

Bc. Kristína Šiková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

ABSTRAKT

Šiková, Kristína: *Politické aspekty americko-ruských vzťahov*. Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov. Katedra medzinárodných politických vzťahov. PaedDr. Emília Vokálová, CsC. Bratislava: FMV EU, 2012, s.70

Cieľom záverečnej práce je definovať základné východiská americko-ruských vzťahov. Vychádzajúc z tohto cieľa sa snaží komplexne charakterizovať jednotlivé oblasti americko-ruskej spolupráce a ich dôležitosť v rámci svetového spoločenstva. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola venuje pozornosť postaveniu oboch veľmocí na medzinárodnej scéne a definuje hlavné determinanty zahraničnej politiky oboch krajín, ktoré vytvárajú celkový pohľad na vystupovanie Spojených štátov a Ruskej federácie doma i v zahraničí. Druhá kapitola chronologicky mapuje genézu vývoja americko-ruských vzťahov od rozpadu Zväzu sovietskych socialistických republík a ich intenzitu až po súčasnosť. Analyzuje rozhodujúce bilaterálne stretnutia na najvyššej úrovni, poukazuje na prioritné oblasti zahraničnej politiky, vyzdvihuje hlavné oblasti spolupráce a ich dôležitosť v rámci svetového spoločenstva. Ďalšia časť sa venuje hospodárskym aspektom americko-ruskej spolupráce. Bližšie definuje jednotlivé prekážky rozvoja ekonomickej spolupráce a poukazuje na perspektívne oblasti rozvoja obchodnej výmeny. Záverečná kapitola sa zaoberá charakteristikou bilaterálnych rusko-amerických dohôd o odzbrojení. Proces obmedzovania a znižovania stavu strategických a útočných zbraní je nepochybne strategickou súčasťou vojenskej agendy rusko-amerických vzťahov a súčasne vypovedá o trvalom záujme oboch krajín získať určitú kontrolu nad ďalším zvyšovaním zbraní hromadného ničenia. Výsledkom práce je charakteristika základných východísk americko-ruskej spolupráce a analýza jednotlivých oblastí tejto spolupráce.

Kľúčové slová:

Spojené štáty americké, Ruská federácia, zahraničná politika, bilaterálne vzťahy, vzájomná spolupráca, odzbrojovanie, obchodná výmena

ABSTRACT

The aim of the final thesis is to define the basic assumptions of US-Russian relations. Based on this objective the thesis seeks to comprehensively describe different areas of US-Russian cooperation and highlight its importance in the global community. The work is divided into four chapters. The first chapter addresses the status of the two superpowers in the international arena and defines the main determinants of foreign policy of both countries to create an overall look at the demeanor of the United States and the Russian Federation and abroad. The second chapter charts the genesis of the chronological development of US-Russian relations since the collapse of the Soviet Union and their intensity to the present. Analyze key bilateral meetings at the highest level, indicates the priority areas of foreign policy, and highlights the main areas of cooperation and its importance in the global community. Another section is devoted to economic aspects of US-Russian cooperation. Further defines the various barriers to the development of economic cooperation and highlights potential areas for trade development. The final chapter deals with the characteristics of bilateral Russian-American disarmament. The process of controlling and reducing the status of strategic offensive weapons and is undoubtedly part of a strategic military agenda of Russian-American relations, while indicative of the continuing interest of both countries gain some control over a further increase proliferation. The result is a characteristic of the basic assumptions of US-Russian cooperation and analysis of areas of cooperation.

Key words

United States of America, Russian federation, Foreign policy, bilateral relation, disarmament, trade exchange

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 Všeobecná charakteristika USA a RF.....	10
1.1 Postavenie USA v medzinárodných vzťahoch.....	10
1.2 Zahraničná politika USA	11
1.2.1 Vývoj zahraničnej politiky USA po skončení Studenej vojny	15
1.3 Zahraničná politika Ruskej federácie	18
1.4 Charakteristika RF ako aktéra v medzinárodných vzťahoch	21
2 Genéza vývoja americko-ruských vzťahov	23
2.1 Americko-sovietske vzťahy do roku 1989.....	23
2.2 Americko-ruské vzťahy v znamení rozpadu ZSSR.....	26
2.3 Rusko-americké vzťahy v ére Borisa Jeľcina	29
2.3.1 Primakovova doktrína	30
2.3.2 Strategická spolupráca Jeľcin- Clinton a rozširovanie NATO	31
2.4 Vzťahy USA a Ruska na začiatku 21. storočia	36
2.4.1 Prezident Putin a NATO.....	37
2.5 Reštart rusko-amerických vzťahov	43
2.5.1 Ruské zisky a straty	46
2.5.2 Obamov potenciál	47
3 Ekonomické aspekty americko-ruských vzťahov	49
3.1 Obchodná výmena	53
4 Prehľad doterajších zmlúv medzi Ruskou federáciou, bývalým ZSSR a USA o bezpečnosti a odzbrojovaní.....	57
4.1 SALT I.	57
4.2 SALT II.	57
4.3 START I.....	58
4.4 START II.	59
4.5 SORT	60
4.6 Nová zmluva START	60
4.6.1 Politický význam zmluvy.....	62
4.6.2 Vojenský význam zmluvy	62
Záver.....	63
Zoznam použitej literatúry.....	66
Prílohy	69
Príloha č.1 Komoditná štruktúra exportu z USA do RF v období rokov 2000-2008.....	69
Príloha č.2 : Komoditná štruktúra exportu z RF do USA v období rokov 2000-2008.....	70

ÚVOD

Rusko-americké vzťahy patria medzi kľúčové medzinárodné vzťahy, ktoré nepochybne ovplyvňujú dianie na svetovej politickej scéne. Od konca druhej svetovej vojny sa charakter svetovej politiky a vývoj ekonomiky odvíjal od vzťahov USA a ZSSR. Z tohto bipolárneho konfliktu vzišli ekonomicky i vojensky víťazne Spojené štáty, ktoré sa tak po skončení studenej vojny stali jedinou globálnou veľmocou. Priamy nástupca Sovietskeho zväzu, Ruská federácia, prežila hlbokú ekonomickú, politickú i spoločenskú krízu, ktorá rozhodujúcim spôsobom ovplyvňovala aj politiku Ruska k Spojeným štátom. Práca si stanovuje za cieľ definovať základné východiská rusko-amerických vzťahov. Vychádzajúc z tohto cieľa sa snaží komplexne charakterizovať jednotlivé oblasti bilaterálnej spolupráce, objasniť ich dôležitosť a vyzdvihnúť dôležité míľniky, definujúce charakter vzťahov medzi Washingtonom a Moskvou od začiatku 90. rokov až po súčasnosť.

Diplomová práca je rozdelená do štyroch kapitol, z ktorých prvá sa venuje východiskám rusko-amerických vzťahov, bez ktorých nie je možné pochopiť všeobecný ani špecifický obsah tejto bilaterálnej spolupráce. Prvá časť prvej kapitoly venuje pozornosť postaveniu Spojených štátov na medzinárodnej scéne a snaží sa poukázať na hlavné determinanty zahraničnej politiky USA, predovšetkým vo vzťahu k Ruskej federácii. V prípade Ruska sa v nasledujúcej časti prvej kapitoly pozornosť venuje jeho postaveniu na medzinárodnom poli ako aj dokumentom a koncepciám realizovaných vysokými politickými predstaviteľmi, ktoré vytvárajú celkový pohľad na vystupovanie krajiny doma i v zahraničí.

Druhá kapitola chronologicky mapuje genézu vývoja rusko-amerických vzťahov. Vzhľadom na hĺbku tejto bilaterálnej relácie, sa venuje pozornosť predovšetkým obdobiu od roku 1990 po súčasnosť, v nadväznosti na predchádzajúce obdobie. Charakter vývoja na medzinárodnej scéne po skončení 2. svetovej vojny závisel predovšetkým od vzťahov medzi Washington a Moskvou, preto ich analýzu v prvej časti druhej kapitoly pokladáme za kľúčovú pre pochopenie zahraničnopolitickej orientácie oboch krajín v nasledujúcich dekádach. V rámci problematiky týchto vzťahov sa venuje pozornosť predovšetkým politickej, vojenskej otázke. Práca sa snaží o bližšiu charakteristiku kľúčových dohôd a zmlúv, ktoré obe krajiny spolu uzatvorili, ako aj poukázať na tie záležitosti a konflikty, ktoré názorovo rozdeľovali toto strategické partnerstvo.

V posledných rokoch, popri politickej a bezpečnostnej dimenzii, ktorá je vo vzťahoch Ruska a USA stále dominantná, sa vzájomná spolupráca rozširuje práve o ekonomickú dimenziu. Z tohto dôvodu sa tretia kapitola zaoberá analýzou a komparáciou stavu rusko-amerických hospodárskych vzťahov od rozpadu ZSSR po súčasnosť. V tejto časti práce sa snažíme objasniť jednotlivé prekážky a limity rozvoja ekonomickej spolupráce a poukázať na perspektívne oblasti rozvoja obchodnej spolupráce a vyzdvihnúť posilnenie rusko-americkej ekonomickej spolupráce v posledných rokoch.

Záverečná kapitola sa zaoberá charakteristikou bilaterálnych rusko-amerických dohôd o odzbrojení. Proces obmedzovania a znižovania stavu strategických a útočných zbraní je nepochybne strategickou súčasťou vojenskej agendy rusko-amerických vzťahov a súčasne vypovedá o trvalom záujme oboch krajín získať určitú kontrolu nad ďalším zvyšovaním zbraní hromadného ničenia.

Problematika medzinárodných vzťahov je výrazne štruktúrovaná a rozdelená do viacerých dimenzií. V našej práci sme venovali pozornosť predovšetkým politickej, ekonomickej a bezpečnostnej oblasti, čomu zodpovedajú aj metódy, ktoré sme v práci uplatnili. Základnými metódami, ktoré sme v práci použili, sú analytická, logická a taktiež historicko-komparatívna. Na základe čiastkových poznatkov, získaných rozborom jednotlivých problémov sa pokúšame analyzovať tak vnútropolitické ako aj zahraničnopolitické faktory, ktoré vo výraznej miere ovplyvnili americko-ruské vzťahy v nami sledovanom období.

Pri písaní záverečnej práce sme vychádzali z početných analýz a publikácií predovšetkým slovenských a českých autorov, ktorí sa intenzívne zaoberajú skúmanou problematikou, alebo príbuznou tematikou: Alexander Duleba, František Chovanec, Oskar Krejčí.

1 Všeobecná charakteristika USA a RF

1.1 Postavenie USA v medzinárodných vzťahoch

Spojené štáty sú v súčasnosti najvplyvnejšou krajinou na svete, ktoré výraznou mierou ovplyvňujú svetové dianie a medzinárodné vzťahy. Spojené štáty sú výnimočnou krajinou. Sú originálne ako aj svojím vznikom, tak aj svojím súčasným postavením. Spojené štáty sa stali jedinou supervelmocou nadradenou celému svetu v štyroch oblastiach, a to vojenskej, ekonomickej, technologickej a kultúrnej. Toto hegemonistické postavenie je predovšetkým determinované tromi skutočnosťami:

1. mocenský status USA vyplýva z víťazstva Spojených štátov v poslednej hegemonistickej vojne, teda z porážky Sovietskeho zväzu v Studenej vojne;
2. hegemonistické postavenie Spojených štátov vyplýva zo schopnosti poskytovať ideologické hodnoty ospravedlňujúce nový poriadok. Jedná sa nielen o svojrázny konglomerát liberálno-konzervatívnej ideológie, ale aj o propagandistickú kapacitu danú ako aj kultúrno- informačným obsahom jednotlivých médií, ako aj využitím globálnych komunikačných sietí od CNN po Internet. V neposlednom rade Spojené štáty sú po Veľkej Británii následníkom v presadzovaní angličtiny ako jazyka svetovej komunikácie;
3. hegemonistické postavenie USA je dané i schopnosťou poskytovať verejne potrebné statky, a to v prvej rade výhodný ekonomický poriadok a relatívne stabilnú štruktúru svetového politického systému:
 - a. Spojené štáty predstavujú najväčšiu ekonomickú mocnosť sveta. V minulom roku dosiahol HDP na obyvateľa výšku 48100¹ amerických dolárov. Dolár je stále najdôležitejšou svetovou menou, svetové komunikačné siete, databanky i využitie kozmu je v americkom vlastníctve alebo aspoň do značnej miery pod kontrolou Spojených štátov.
 - b. Spojené štáty predstavujú významné globálne centrum vedecko-technických inovácií v dobe, kedy práve inovácie predstavujú jeden z významných mocenských faktorov. Práve v USA je najviac výskumných stredísk a univerzít, rodí sa tu najviac nových vedecko-technických objavov a prebieha tu rozsiahly vojenský výskum.

¹ Podľa údajov Central Intelligence Agency. [cit. 2012-20-04] Dostupné na internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>

- c. Ozbrojené sily USA, a to klasické i raketovo-jadrové patria k najsilnejším čo do kapacity tak i do mobilnosti. Spojené štáty ako jediná veľmoc udržiava celosvetovú sieť vojenských základní po celom svete. Vojenské výdavky USA boli v roku 2007 takmer dvakrát vyššie ako súčet výdavkov zvyšných štyroch stálych členov Bezpečnostnej rady OSN, teda Číny, Veľkej Británie, Francúzska a Ruska plus Nemecka, Japonska a Indie. Úroveň vojenských výdavkov Spojených štátov sa pohybuje na úrovni štyroch percent HDP, čo je dôkazom dlhotrvajúceho odhodlania udržať si vojenskú prevahu.²

1.2 Zahraničná politika USA

Výhodná poloha, rozsiahle územie, počet obyvateľov plus silná ekonomika patria medzi faktory, ktoré sa výraznou mierou zaslúžili na silnom superveľmocenskom postavení Spojených štátov. Samy o sebe však nemohli zabezpečiť hegemonistické postavenie USA, pretože nemohli zaručiť porážku konkurenta, ktorý sa usiloval o rovnaké postavenie. Hneď po skončení 2. svetovej vojny sa objavil štát, ktorý spochybnil hegemonistické postavenie USA: Sovietsky zväz. Stret týchto spoločných záujmov vyústil do Studenej vojny, z ktorej Spojené štáty vzišli ako víťaz, čím upevnili svoje hegemonistické postavenie. Aspoň na čas. Formovanie plánov využitia moci a sily sú neodlučiteľnou súčasťou subjektívnej zložky mocenského potenciálu. Tá vstupuje do zahraničnej politiky USA v niekoľkých rovinách. Predovšetkým sa jedná o oficiálne prijaté dokumenty- štátne doktríny, vojensko-politické stratégie ako aj rôzne analýzy, prognózy a odporúčania jednotlivých orgánov štátnej moci, ktoré majú politiku riadiť. Dôležitým zdrojom formovania zahraničnej politiky USA sú aj líšiacie sa názorové línie vnútri dvoch hlavných politických strán, demokratov a republikánov. V jednotlivých etapách zahraničnej politiky USA možno rozlišovať dva odlišné prístupy k napĺňaniu štátnych záujmov, a to:

- **Izolacionizmus-** dištancovanie sa od zvyšku sveta, sústredenia sa na domácu problematiku. Ide o pasívnu zahraničnú politiku, alebo
- **Intervencionizmus-** pod ktorým rozumieme aktívne zasahovanie do medzinárodného diania vo svete.

V nasledujúcej časti sa pokúsime bližšie charakterizovať najvýznamnejšie doktríny, ktoré sprevádzali veľké zmeny v medzinárodnom postavení USA: a to vo chvíli stabilizácie štátu

² Krejčí, O.: Zahraniční politika USA. 2009. s.10-11

na začiatku 19.storočia (Monreova doktrína), pri prechode k zámorskej expanzii na prelome 19. a 20.storočia a zahájení celosvetovej angažovanosti (Politika otvorených dverí a Rooseveltov dodatok), pri zahájení globálnej politiky supervelmoci po 2 sv. vojne (Trumanova doktrína), po zistení rizík vyplývajúcich z energetickej závislosti (Carterova doktrína) a nakoniec v situácii získania postavenia globálneho hegemóna (Bushova doktrína). Pozoruhodný je práve fakt, že každý tento zlom bol sprevádzaný originálnym intelektuálnym hľadaním:

1. *Monreova doktrína* z roku 1823 nadviazala na diskusiu otcov- zakladateľov USA o ZP a stanovila konkrétny cieľ ZP USA na začiatku 19. storočia voči vtedajšiemu centru svetového politického systému- Európy. Často býva charakterizovaná ako výraz politiky izolacionizmu. Zároveň však vymedzila západnú pologuľu ako oblasť životných záujmov Spojených štátov. Po vyhlásení Monreovej doktríny nasledovalo dlhé obdobie bez veľkých impulzov v doktrinálnom myslení USA. Za určitú redefiníciu Monreovej doktríny z hľadiska stanovenia cieľov a môžeme považovať prehlásenie prezidenta Jamesa Polka v polovici štyridsiatych rokov 19. storočia. Stagnácia v doktrinálnom myslení USA bola do určitej miery ovplyvnená aj relatívne stálou štruktúrou svetového politického systému: európska mocenská rovnováha predstavovala centrum globalizujúceho sa sveta. Okrem iného rast mocenského potenciálu USA v tom období bol do určitej miery prerušený v dôsledku občianskej vojny. Po jej skončení, v nadväznosti na s dosiahnutie pacifického pobrežia a premenu ekonomického postavenia USA vo svete, došlo k zásadnej premene.

2. *Politikou otvorených dverí* vstúpili Spojené štáty do štádia aktívnej svetovej politiky. Toto obdobie začalo americko-španielskou vojnou, smerujúcou k prerozdeleniu kolónii. Vtedy sa Spojené štáty zapojili do sporu o prerozdeľovanie sfér vplyvu medzi európskymi mocnosťami v Číne- a učinili tak správne. Oficiálne išlo zaistenie si obchodných záujmov po ópiových vojnách, a to bez územných nárokov. Rovnováha moci v Ázii sa tak zaradila medzi ďalšiu oblasť životných záujmov USA. K tomuto obratu došlo počas administratívy republikánskeho prezidenta Williama McKinleyeho. Tento obrat k zámorskej expanzii bol sprevádzaný zrodom geopolitickej školy USA. V tomto období novej ZP USA síce nedošlo k prijatiu nových politicko-vojenských stratégií, ale v doktrinálnom myslení v tom čase získali mimoriadny vplyv práce admirála Alfreda Mahana viac ako len symbolom nového mocenského statusu neeurópskych mocností sa stala rusko-japonská vojna v roku 1905. Tá ukázala, že Japonsko ako ázijský štát môže poraziť nielen Rusko ale aj akýkoľvek európsky štát. Práve Spojené štáty sa vtedy stali sprostredkovateľom mieru. Centrom svetového politického systému ešte stále bola Európa-

dokonca ešte na začiatku 1.svetovej vojny mali Spojené štáty spomedzi veľmocí najmenšiu armádu. 1. a 2. svetová vojna predstavovali akési medziobdobie v doktrínálnom myslení USA. Spojené štáty sa začali podieľať na riešení vnútorných konfliktov na európskom kontinente. Prezident Woodrow Wilson sformuloval politiku, ktorá je dodnes pokladaná za jednu zo základných tradícií a vzorov politického idealizmu, ktorou zdôvodňoval vstup do vojny priáním „urobiť svet bezpečným pre demokraciu“ a požadoval odstránenie mocenskej rovnováhy a tajnej diplomacie. Chyby v domácej politike USA ako aj odlišný názor veľkej časti politickej elity na domácej scéne zablokovali vstup USA do Spoločnosti národov. Návrat na európsky kontinent nastal práve počas 2.svetovej vojny, kedy americká armáda vstúpila ako na ázijské tak aj africké a európske bojisko. Prezident Franklin D. Roosevelt definoval štyri slobody, za ktoré Spojené štáty počas vojny bojovali. Udržanie žiaducej podoby rovnováhy v Európe sa začalo pokladať za životný záujem Spojených štátov. Na rozdiel od Wilsonovho prístupu, koncepcia F.D. Roosevelta počítala nielen so vzájomnou spoluprácou mocností v rámci OSN, ale aj s rešpektovaním ich jednotlivých sfér vplyvu po jaltskej konferencii.

3. Trumanova doktrína predstavuje ďalší zásadný krok Spojených štátov na ceste k dnešnej pozícii hegemonu. Prezident Harry S. Truman ju oficiálne vyhlásil v roku 1947. Vo svojom prejave v Kongrese prezident predniesol svoj návrh novej protikomunistickej zahraničnej politiky. Zároveň prehlásil, že Spojené štáty sú odhodlané vojensky a hospodársky podporiť Grécko a Nemecko, čím chcel predísť socializácii republík. Trumanova doktrína obsahovala aj záväzok Spojených štátov brániť demokraciu vždy a všade. Spojené štáty tak oficiálne prebrali rolu hegemóna od Veľkej Británie, a to v globálnom rozmere. Za hlavné východiskové faktory globálnej politiky Spojených štátov v 40. rokoch 20.storočia možno pokladať:

- Vstup Spojených štátov do medzinárodných politických organizácií, ako OSN, čo predstavovalo veľkú zmenu oproti odmietavému postoju Kongresu týkajúcu sa členstva USA v Spoločnosti národov po 1.svetovej vojne
- Začlenenie Spojených štátov do medzinárodných ekonomických organizácií ako MMF, Svetová banka, či GATT.
- Vojensko-politická angažovanosť USA na všetkých kontinentoch pričom najväčšiu zmenu predstavovala prítomnosť na európskom kontinente. Vytvorenie vojenských aliancií na čele so Spojenými štátmi predstavovalo výrazný odklon od dovtedajšej zahraničnej politiky USA.

4. **Johnsonova doktrína** z mája 1964 predstavovala prechod od jednostrannej orientácie na zadržovanie komunizmu. Inými slovami presun od vojenskej sily k využitiu celej škály mocenských nástrojov. Cieľ ostal nezmenený, posun však možno badať v doplnení nástrojov na jeho dosiahnutie, a to prostredníctvom vytvárania obchodných, informačných, humanitárnych spojení do Východnej Európy s cieľom podpory zmien tamojších režimov.

5. **Nixonova doktrína.** Guamská doktrína z roku 1979 pojednáva o zásadách tzv. vietnamizácie a reaguje na oslabenie moci a prestíže USA v súvislosti s vojnou v Indočíne. Smerovala k uznaniu existencie Sovietskeho bloku ako životaschopného celku, ktorého základné charakteristiky sú geopolitické, nie ideologické. Tento prístup sa niekedy považuje za ukončenie Studenej vojny a výraznú inklináciu k multilateralizmu.

6. **Carterova doktrína** z roku 1980 reagovala na sovietsku intervenciu v Afganistane a jej podstatnou súčasťou bolo vyhlásenie stredného východu za ďalšiu oblasť životného záujmu USA, nakoľko po ropnej kríze v roku 1973 a následných výpadkoch v dodávkach ropy po revolúcii v Iráne a v súvislosti s iránsko-irackou vojnou vzrástli obavy z ohrozenia energetickej bezpečnosti Spojených štátov.

7. **Reaganova doktrína** znamenala odmietnutie predstavy o tom, že by sa Spojené štáty zmierili s existenciou socialistických krajín, ako aj so zachovaním „ríše zla“, ako prezident Reagan označil ZSSR na svojom vystúpení v Národnej evanjelickej asociácii v marci 1983. Za vyhlásenie Reaganovej doktríny je pokladaná správa o stave Únie, ktorú americký prezident predniesol v Kongrese vo februári v roku 1985. Vtedy americký prezident prehlásil: „Nemôžeme si dovoliť nedodržať slovo dané tým, ktorí riskujú svoj život – na každom kontinente, od Afganistanu po Nikaraguu – aby sa vzopreli sovietskej agresii a zabezpečili práva, ktoré nám patria od narodenia. Podpora bojovníkov za slobodu je sebaobrana.“³ Táto politika prispela k pádu Sovietskeho zväzu, posilnila strategické hranice okolo ZSSR jeho zatiahnutím do nekonečných bojov, čím zvýšila ekonomické náklady ZSSR na ich antiamerikanizmus do nekontrolovateľných rozmerov. Reaganova doktrína znamenala posun k tvrdšej konfrontácii a istý návrat k idealistickému boju za svetovú slobodu. Isté však je, že politika Ronalda Reagana bola zakončená oslnivým víťazstvom Spojených štátov v Studenej vojne.

³Simulay, F.: *Nový imperializmus*. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/printClanok.php?c=15122>

1.2.1 Vývoj zahraničnej politiky USA po skončení Studenej vojny

George Herbert Walker Bush

George Bush vstúpil do histórie ako prezident, s ktorého funkčným obdobím sa skončila Studená vojna a padla železná opona. Počas stretnutia s Gorbačovom na Malte v decembri 1989 sa dohodli na postupnom odzbrojovaní a ukončení strategického embarga na ZSSR a súčasne podpísali strategickú zmluvu START I. Počas svojho funkčného obdobia sa musel vysporiadať s vojnou v Perzskom zálive. V operácii „Púštna búrka“ dal dohromady rozsiahlu koalíciu štátov, ktorá s mandátom OSN zahájila vojenskú operáciu, ktorej cieľom bolo donútiť Iračanov k odchodu z Kuvajtu. Aliancia zvíťazila vďaka vysokej leteckej prevahe a oslobodila tak Kuvajt.

Bill Clinton

Bill Clinton, ktorý nastúpil do úradu prezidenta v roku 1993, presunul ťažisko z bezpečnostnej politiky na politiku zahraničného obchodu. Počas jeho pôsobenia v Bielom dome bola ratifikovaná Severoamerická dohoda o voľnom obchode (NAFTA). Okrem regionálnej obchodnej spolupráce podporoval liberalizáciu obchodu aj v celosvetovom meradle prostredníctvom Všeobecnej dohody o voľnom obchode (GATT), ktorá bola v roku 1995 pretransformovaná na Svetovú obchodnú organizáciu. Clintonova administratíva sa snažila udržiavať dobré vzťahy a prehlbovať spoluprácu s Čínou a Ruskou federáciou. Spojené štáty sa nielen diplomaticky ale aj vojensky angažovali v oblastiach, v ktorých ľudských práv, napr. intervencie v Somálsku a na Haiti. Diplomaticky sa aktívne zapájali aj do izraelsko-palestínskeho konfliktu. Túto koncepciu Clintonovej zahraničnej politiky narušil vojenský zásah v Kosove. USA stáli v roku 1999 na čele neautorizovanej intervencie v Kosove, ktorej cieľom bolo zastaviť genocídu v juhoslávskej provincii Kosovo. Prezident Clinton je často hodnotený ako najúspešnejší prezident po roku 1989, ktorému sa podarilo dosiahnuť prebytok verejných financií a vybudovať výborné vzťahy s NATO. V rámci NATO inicioval program „Partnerstvo pre mier“ a takisto došlo v roku 1999 k rozšíreniu Severoatlantickej aliancie o krajiny východnej Európy.

George Walker Bush

Nasledujúcim prezidentom sa v roku 2001 stal George Walker Bush, ktorý je hodnotený ako doteraz najhorší americký prezident po roku 1989. Jeho 8 ročné pôsobenie v Bielom dome ovplyvnili udalosti z 11.septembra 2001. Po teroristických útokoch na budovy svetového obchodného centra v New Yorku, vyhlásili Spojené štáty vojnu proti terorizmu. V roku 2002 bola zverejnená nová národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov, ktorá obsahovala tzv. Bushovu doktrínu preempcie, podľa ktorej použitie sily je legitímne za predpokladu existencie bezprostrednej hrozby. Použitie sily sa tak za Georga Busha stalo hlavným nástrojom pri presadzovaní amerických národných záujmov. Učebnicovým príkladom tvrdého a bezohľadného presadzovania národných záujmov USA kdekoľvek na svete počas vlády Georga Busha je vojna v Iraku. Vojna v Iraku sa začala v roku 2003, kedy prezident Bush obvinil Irak z držby zbraní hromadného ničenia, zo spolupráce s teroristickými hnutiami a s Palestínou. Úspechom bolo zadržanie Sadáma Husajna, a jeho následná poprava, ktorá tak zbavila Irak vodcu páchajúceho zločiny na ľuďoch. Okrem vojny v Iraku bol George Bush kritizovaný za podporu autoritárskych a diktátorských režimov predovšetkým v Latinskej amerike, za svoj nezáujem o niektoré časti sveta, najmä krajiny bez ropy a iných vzácnych surovín.

Barack Obama

Barack Obama, je v poradí 44. prezident spojených štátov, ktorý nastúpil do úradu v roku 2009. Počas svojej vlády musel riešiť konflikty v Iraku a v Afganistane, rozpínajúce sa Rusko, iránsky jadrový program a svetovú hospodársku krízu. Prezident Obama zverejnil v máji 2010 svoju bezpečnostnú stratégiu, ktorá znamená zásadný ústup od toho, čo si pod bezpečnosťou a postavením Spojených štátov amerických vo svete predstavoval jeho predchodca. Národná bezpečnostná stratégia Baracka Obamu má nasledovné ciele:

- Zodpovedné ukončenie vojny v Iraku
- Nová stratégia pre Afganistan a Pakistan
- Boj s medzinárodnou jadrovou hrozbou
- Posilnenie dialógu USA- Čína
- Rokovania s Ruskou federáciou o znižovaní zbrojenia
- Zabezpečenie energetickej bezpečnosti a boj proti klimatickým zmenám

Zatiaľ čo, George Bush považoval za os zla Irak, Irán a Severnú Kóreu, pre Obamu sa centrom záujmu stal Afganistan. V tomto smere uplatňuje stratégiu Af-Pak, čo značí vnímanie problému Afganistanu komplexne s Pakistanom. Najväčším rozdielom medzi Bushovou a Obamovou administratívou je teda považované odstúpenie od priateľských rokovaní s Pakistanom v boji proti terorizmu. Najvýznamnejším dôkazom Obamovho úsilia o stabilizáciu situácie v Afganistane je presun približne 17 000 vojakov z Iraku. Operácia v Afganistane je považovaná za úspešnú nakoľko v máji minulého roka sa Spojeným štátom podarilo zlikvidovať šéfa Ál-Kajdy. Smrť Usama bin Ládina je doteraz najväčším úspechom Spojených štátov v boji proti terorizmu.

1.3 Zahraničná politika Ruskej federácie

„Zahraničná politika RF prešla od 90-tych rokov mnohými zmenami. Počas prvého i druhého funkčného obdobia prezidenta Jelčina bola ruská zahraničná politika pre svojich partnerov menej čitateľná. Hlavnou črtou zahraničnej politiky Ruska od decembra 1991 do decembra 1992 bol „atlantizmus“ s dôrazom na budovanie blízkych vzťahov s USA. Išlo o etapu veľkých nádejí smerom na západ a na životaschopnosť SNŠ, ktoré považoval vtedajší minister zahraničných vecí Kozyrev za prioritnú oblasť ruskej diplomacie. V decembri 1992 sa začala nová etapa ruskej zahraničnej politiky. Počas tohto obdobia bol k západnému vektoru, ktorý naďalej ostával hlavný, pridaný aj východný. V ruskej diplomacii sa začali objavovať snahy o obnovenie vzťahov na Východe, čo bolo vyvolané predovšetkým tým, že prílišné nádeje voči Západu neboli až také optimistické ako sa spočiatku zdalo, ale taktiež aj objektívnymi faktormi ako eurázijskou geostrategickou polohou Ruska, rýchlym nárastom významu ázijsko-pacifického regiónu v svetovej ekonomike, predchádzajúcimi tradíciami a podobne. Druhým dôležitým výsledkom tohto obdobia bola pragmatizácia zahraničnej politiky RF a čiastočné vzdanie sa utopických nádejí predchádzajúceho obdobia. Toto obdobie trvalo do decembra 1993, kedy bola schválená aj nová Ústava, ktorá odštartovala tretiu etapu ruskej zahraničnej politiky. Od ostatných sa líši predovšetkým tým, že nová prezidentská podstata tejto politiky získala ústavnú bázu. Ďalšie odlišnosti tohto obdobia predstavuje transformácia „atlantizmu“ na „europeizmus“, posilnenie ázijského vektora, obzvlášť blízkovýchodného, a pokusy o hájanie štátnych záujmov Ruska. Avšak ciele a úlohy, ktoré si Rusko vytýčilo boli nerealistické a neboli ich možné naplniť, predovšetkým kvôli vojne v Čečensku (december 1994), ktorá výrazne poškodila medzinárodnú prestíž Ruska a odštartovala sériu neúspechov na medzinárodnej scéne, ktoré pretrvávali aj v roku 1995. Tieto neúspechy sa stali natoľko očividnými až vyústili začiatkom januára 1996 k odvolaniu Andreja Kozyreva z funkcie ministra zahraničných vecí. Na tento post bol vymenovaný predchádzajúci riaditeľ Služby pre zahraničnú rozvedku Jevgenij Primakov. Po jeho vymenovaní sa začala nová etapa, ktorú možno charakterizovať ako etapu pragmatizmu a hájania národných záujmov. Zahraničná politika podľa Jevgenija Primakova mala byť aktívnou vo všetkých smeroch, kladúc dôraz na diverzifikáciu medzinárodných kontaktov Ruska, ako napríklad posilnenie vzťahov s USA, európskymi krajinami, Čínou a Indiou, resp. krajinami Latinskej Ameriky. Jevgenij Primakov vystupoval ako veľký odporca rozširovania NATO a zdôrazňoval potrebu ratifikácie zmluvy o obmedzení strategických

jadrových zbraní- START-2 (Strategic Arms Reduction Talks). Primakovu doktrínu by bolo možné definovať ako politiku snažiacu sa o zníženie sily a vplyvu Spojených štátov a naopak o zvýšenie sily a vplyvu Ruska na strednom Východe a v Eurázií. Za pôsobenia Jevgenija Primakova vo funkcii ministra zahraničných vecí získala zahraničná politika Ruska nielen tvrdý základ, ale začala byť viac orientovaná na národné záujmy a stala sa pragmatickejšou. Línia Jevgenija Primakova bola ďalej rozvíjaná jeho nástupcom- Igorom Ivanovom, ktorý sa stal ministrom zahraničia v septembri 1998, na odporúčanie jeho predchodcu. Zahraničná politika Ivanova sa výrazne nelíšila od politiky Primakova, čo nám umožňuje hovoriť o jednotnej línii dvoch ministrov, Primakov- Ivanov. Rusko prešlo v rokoch 1999-2000 výraznými zmenami vo vnútornej politike v dôsledku ekonomickej krízy, ktorá vypukla v auguste 1998, a následným mocenským zmenám, ktoré priniesla, čo sa následne prejavilo aj vo vedení ruskej vlády. Koniec druhého volebného obdobia prezidenta Jeľcina teda sprevádzala politická nestabilita, ekonomický pokles a neistota ohľadom nástupníctva do prezidentského paláca. Boris Jeľcin vystriedal na poste predsedu vlády Viktora Černomyrdina, Sergeja Kirijenka, Sergeja Stepašina, a stále nenachádzal tú správnu osobu. Deväť mesiacov pred prezidentskými voľbami vymenoval prezident Boris Jeľcin za nového predsedu vlády Vladimíra Putina ako svojho potenciálneho nástupcu. Boris Jeľcin v posledný deň roku 1999 takticky odstúpil zo svojej funkcie. Zastupujúcim prezidentom sa stal Vladimír Putin, ktorý sa po víťazných voľbách v marci 2000 stal riadne úradujúcim prezidentom Ruskej federácie. Počas svojho prvého prezidentského obdobia zrealizoval reformu federálnych štruktúr krajiny, vykonal výrazné zmeny vo vysokých mocenských štruktúrach, úspešne sa postavil proti vzrastajúcej moci tzv. finančných oligarchov (Berezovskij, Gusinskij, Chodorkovskij). Zahraničná politika pod jeho vedením mala presadzovať novú ruskú zahraničnopolitickú koncepciu, ktorú prijala Rada bezpečnosti Ruskej federácie pod názvom Koncepcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie, ktorú dopĺňal návrh Vojenskej doktríny Ruskej federácie. Nová koncepcia kládla dôraz na:

- zaistenie bezpečnosti krajiny, ochrany a upevnenia jej suverenity a teritoriálnej celistvosti ako jedného z vplyvných centier súčasného sveta, ktoré je nevyhnutné pre rast politického, ekonomického, intelektuálneho a duchovného potenciálu Ruska,
- udržanie vplyvu na celosvetové procesy s cieľom vytvárania stabilného, spravodlivého a demokratického svetového poriadku, ktorý sa opiera o

medzinárodné právo, Chartu OSN či o rovnoprávne a partnerské vzťahy medzi štátmi,

- vytváranie výhodných vonkajších podmienok pre postupný rozvoj Ruska, rast ekonomiky, zvýšenie životnej úrovne obyvateľstva, úspešné uskutočňovanie demokratických reforiem, upevnenie ústavného poriadku, ochrany práv a slobôd človeka,
- vytváranie pásu dobrého susedstva pozdĺž ruských hraníc s cieľom odstrániť konflikty a predísť potenciálnym ohniskám napätia a konfliktov,
- hľadanie súhlasu a zhodných záujmov s ostatnými štátmi a medzinárodnými organizáciami pri riešení úloh daných prioritami Ruska, vytváranie systému partnerských a spojeneckých vzťahov na tomto základe,
- všestranná ochrana práv a záujmov ruských občanov v zahraničí,
- popularizácia ruštiny a kultúry národov Ruska v zahraničí.

Koncepcia v zásade odmietla procesy pokračujúceho rozširovania NATO a hlavne operácie NATO mimo členských krajín. Celkovo možno konštatovať, že ruská zahraničná politika sa po prebratí moci Vladimírom Putinom stala pre svojich partnerov omnoho čitateľnejšia a predvídateľnejšia v porovnaní s politikou jeho predchodcu Borisa Jeľcina. Vladimír Putin vniesol do ruskej zahraničnej politiky pragmatizmus, zakladal na pôsobení Ruska v medzinárodných vzťahoch s ohľadom na ich ekonomický potenciál, a podriadil zahraničnú politiku vnútropolitickým plánom. V zahraničnej politike si viedol úspešne, keď zvolil cestu zblížovania zo Západom. Podporil USA po útoku 11. septembra 2001 a dokázal udržať si s nimi dobré vzťahy aj po začatí vojny v Iraku v roku 2003. So začiatkom druhého volebného obdobia prezidenta Vladimíra Putina v roku 2004 sa spája výraznejšia konsolidácia postsovietskeho priestoru, prechod k mnohovektorovej politike a pragmatizácia vzťahov so Západom. Ku koncu Putinovho druhého funkčného obdobia bolo možné pozorovať v zahraničnej politike výrazné ochladenie vzťahov s republikami, v ktorých sa uskutočnili farebné revolúcie – Gruzínskom a Ukrajinou. Taktiež došlo k zhoršeniu vzťahov s USA, najmä kvôli iránskeму jadrovému programu. Vo vzťahu k západnej Európe sa postoj Ruska ochladil kvôli plánom na rozšírenie NATO o štáty susediace s RF a najmä v dôsledku snahy USA rozmiestniť vo Východnej Európe komponenty svojej protiraketovej obrany. V rokoch 2006–2007 sa skončila etapa budovania a návratu Ruska ako globálnej mocnosti. Vývoj medzinárodných vzťahov začiatkom 21. storočia a posilnenie Ruska si vynútili aj novú koncepciu zahraničnej politiky, ktorú uviedol v súlade s ruskou ústavou nový prezident Dmitrij Medvedev.

Možno konštatovať, že celkový kurz ako i priority ZP ostali nezmenené. Rozdiely medzi novou a predošlou koncepciou vyplývajú predovšetkým z vývoja na medzinárodnej scéne počas ôsmich rokov. Ide predovšetkým o vyššie sebavedomie Ruska. „Vyšší princíp národnej bezpečnosti Ruska, teda ochrana záujmov jednotlivca, spoločnosti a štátu, sa pretavuje do hlavných cieľov zahraničnej politiky: zaistenie bezpečnosti krajiny, upevnenie suverenity a udržanie teritoriálnej celostnosti. Ďalej je to vytvorenie podmienok na modernizáciu Ruska, zaistenie vplyvu na globálne procesy s cieľom stanovenia spravodlivého svetového poriadku, či budovanie dobrých susedských vzťahov. Patrí sem aj ochrana práv a záujmov rusojazyčného obyvateľstva za hranicami Ruska, alebo budovanie bilaterálnych, trilaterálnych či multilaterálnych vzťahov bez vplyvu zahraničnopolitickej konjunktúry. Autori koncepcie vidia v centre nového svetového poriadku, z ktorého sa vytratil fenomén bipolarity, ako nosnú štruktúru práve OSN, s vedomím, že musí prejsť procesom modernizačnej reformácie. Zvyšuje sa kvalita formátu BRIC – dialógu najdynamickejšie sa rozvíjajúcich štátov sveta – Brazílie, Ruska, Indie a Číny. Najmä Čína je pre Rusko veľkým potenciálnym partnerom a súperom zároveň. Samostatnou otázkou ostávajú vzťahy Ruska so Západom. Dmitrij Medvedev ponúka Európe spoluprácu bez hraníc. Na nového prezidenta krátko po nástupe do funkcie čakali viaceré úlohy. Eskalácia rusko-gruzínskeho sporu ako aj rusko-ukrajinský spor o tranzit ruských surovín cez ukrajinské územie. Najväčší problém pre ruskú ekonomiku však predstavuje pretrvávajúca hospodárska a finančná kríza, ktorej úspešné či neúspešné riešenie bude významným spôsobom formovať situáciu nielen vo vnútri krajiny ale aj postavenie Ruskej federácie na medzinárodnej scéne.“⁴

1.4 Charakteristika RF ako aktéra v medzinárodných vzťahoch

„Po nástupe Gorbačova do vedenia strany ako i celého ZSSR v roku 1985 došlo v dôsledku viacerých faktorov k procesom, ktoré mali ďalekosiahle následky. Postupné uvoľňovanie režimu a snaha o jeho reformu (známa ako Gorbačovova perestrojka) nakoniec viedli k neodvratiteľnému pádu socializmu, rozpadu ZSSR a s ním aj celého východného bloku. Nástupníckym štátom ZSSR sa stala Ruská federácia, ktorá nestratila rolu dôležitého aktéra medzinárodných vzťahov. Procesy vnútornej politickej a ekonomickej transformácie najväčšieho postkomunistického štátu však postavili Rusko

⁴ Šiková, K.: *Politické aspekty vzťahov Slovenskej republiky a Ruskej federácie*: bakalárska práca. 2010. s. 13-16

pred úlohu nanovo definovať svoje miesto v historickom čase a priestore. Ruská elita sa v dôsledku rozpadu ZSSR dostala do hlbokoj hospodárskej a spoločenskej krízy, čo viedlo v krajine k vysokej inflácii, a nárastu nezamestnanosti. Krajina prežívala ťažkú politickú krízu, vnútropolitická situácia bola neprehľadná pre zahraničných partnerov, ťažkosti boli umocňované nestabilitou novej moci a hroziacou fragmentáciou federácie na menšie celky. Situácia vyvrcholila na jeseň v roku 1993 keď prezident Boris Jel'cin rozpustil parlament , ktorý sa však proti jeho rozhodnutiu postavil. Prezident vyhlásil mimoriadny stav a revoltu parlamentu potlačil. Ďalší úder pre ruskú ekonomiku prišiel v lete 1998 keď sa zrútil finančný trh a vypukla hospodárska kríza. V danom období existovala reálna hrozba rozpadu federácie, množili sa teroristické útoky, narastal zahraničný dlh Ruska. Čiastočný obrat nastal po nástupe Vladimíra Putina na post hlavy štátu, ktorý dokázal zabrániť pokračovaniu chaosu a destabilizácie, získal si autoritu a dôveru na domácej i zahraničnej scéne. Počas svojich dvoch funkčných období sa snažil o upevnenie centrálnej výkonnej moci v súlade s ideou silného štátu a získania všeobecného uznania vo svete. Obdobie po roku 2000 je charakteristické pre Ruskú federáciu rýchlym tempom ekonomického rastu, podporované predovšetkým vysokými cenami energetických surovín. Už krátko po nástupe Dmitrija Medvedeva na post hlavy štátu a prechodu Vladimíra Putina do funkcie predsedu vlády bolo jasné, že ďalšie obdobie bude pre ruskú ekonomiku kritické. V druhej polovici roku 2008 bola krajina zasiahnutá globálnou finančnou krízou a následne aj hospodárskou krízou a najmä dramatickým poklesom cien energetických surovín na svetových trhoch. Zmierňovanie dôsledkov hospodárskej krízy tak predstavuje hlavnú úlohu nielen ruskej domácej ale aj zahraničnej politiky.⁵

⁵ Šiková, K.: *Politické aspekty vzťahov Slovenskej republiky a Ruskej federácie*: bakalárska práca. 2010. s. 17

2 Genéza vývoja americko-ruských vzťahov

2.1 Americko-sovietske vzťahy do roku 1989

„Na konci druhej svetovej vojny sa v dôsledku porážky nacizmu v Európe a vo svete vôbec vytvorila mocensko-politická konštelácia, ktorá predurčila podobu svetového politického systému na vyše 45 rokov. Charakteristická pre tento systém bola bipolarita dvoch ideologických, ekonomických a politických systémov, ktorých princípy priamo spochybňovali existenciu toho druhého. Oba bloky, jeden pod vedením USA, ten druhý pod absolútnou dominanciou ZSSR, v období po druhej svetovej vojne zviadli zápas o povojnové usporiadanie sveta. S neodvratnou porážkou Nemecka a jeho spojencov v druhej svetovej vojne sa začali črtáť kontúry vývoja na budúce desaťročia. Konferencie v Teheráne, na Jalte a v Postupime de facto i de jure rozdelili sféry vplyvu medzi víťazné mocnosti. V tomto období sa formovali základné vzťahy USA a ZSSR ako vzťahy dvoch ekonomicko-vojenských gigantov, ktorí si okolo seba vytvorili bloky spriatelených krajín pre posilnenie svojich pozícií v globálnom meradle.“⁶ Obe supervelmoci sa snažili počas bojov o charakter režimov v 40. a 50. rokoch účinne pomáhať svojim „ideologicky“ spriazneným spojencom. V čase ohlásenia Marshallovho plánu sa Európa definitívne rozdelila na dva časti. Z inštitucionálneho hľadiska sa to prejavilo 4. apríla 1949 vznikom NATO a neskôr, 14. mája 1955 Varšavského paktu pod taktovkou ZSSR. Veľký vplyv na sovietsko-americké vzťahy po skončení 2. svetovej vojny mal strach vyplývajúci na jednej strane z pretrvávajúcej nukleárnej prevahy USA, na strane druhej, Spojené štáty sa obávali šírenia komunistickej ideológie. Táto skutočnosť vyústila do pretekov v zbrojení, ktoré reflektovali realitu, že obaja súperia majú schopnosť zničiť toho druhého. Použitie jadrových zbraní v eventuálnej vojenskej konfrontácii by však znamenalo nielen deštrukciu súpera ale aj zničenie seba samého. Práve táto skutočnosť sa stala základom stability a medzinárodného bezpečnostného systému až do rozpadu Sovietskeho zväzu.

„Napäté vzťahy medzi ZSSR a USA pretrvali aj po Stalinovej smrti v roku 1953 a nástupe Nikitu S. Chruščova do vedenia ZSSR. O isté oteplenie vzťahov sa pokúsil v roku 1959 americký prezident D. Eisenhower, ktorý svojho sovietskeho „kolegu“ Chruščova pozval na oficiálnu návštevu do Camp Davidu. Isté détente v americko-sovietskych vzťahoch bolo razom ochladené po zostrelení amerického špionážneho lietadla U-2 vo

⁶ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 5

vzdušnom priestore Sovietskeho zväzu. Tento incident vyústil do slovného súboja amerických a sovietskych predstaviteľov a až do zmeny v najvyššej funkcii na čele USA, keď bol za amerického prezidenta zvolený John F. Kennedy, znamenal prerušenie sovietsko-amerického dialógu. Ten sa snažili obnoviť obaja predstavitelia už na prvej oficiálnej schôdzke vo Viedni v júni 1961, kde si navzájom predostreli svoje predstavy a požiadavky.⁷ Určité obnovenie vzájomnej dôvery v podobe podpísania dohody USA, ZSSR, VB z roku 1963, ktorá deklarovala moratórium na jadrové skúšky okrem podzemných výbuchov, pretrhli udalosti súvisiace s berlínskou a karibskou krízou. Tie boli vyvrcholením politicko-strategického súperenia oboch veľmocí počas studenej vojny a mali ďalekosiahle nielen politické ale aj vnútrostrategické dôsledky. Výsledný kompromis nepriniesol uspokojenie ani pre americkú ani ruskú stranu. Chruščovov nástupca Leonid Brežnev v súvislosti so sklamaním v Karibiku zmenil sovietsku stratégiu a presadil doktrínu sovietskej nukleárnej a vojenskej prevahy, namiesto dovtedy uprednostňovanej rovnováhy. Členské štáty NATO sa v tom období rozhodli pružne reagovať a konať proti akýmkoľvek formám útoku zo strany ZSSR, nakoľko pôvodná doktrína hromadnej odvety už nezabezpečovala vhodnú reakciu na expanziu komunizmu do krajín tretieho sveta. Nová koncepcia nadobudla definitívnu podobu v januári 1968 prijatím dokumentu Vojenského výboru NATO, ktorý predpokladal schopnosť NATO pružne reagovať na rôzne druhy konfliktov v rôznych geografických oblastiach od konvenčného boja až po globálny jadrový konflikt.

Rok 1969 sa stal významným nielen z pohľadu vnútornej americkej politiky, ale aj z medzinárodno-politického hľadiska. Nástup republikána Richarda Nixona a jeho štátneho tajomníka Henryho Kissingera predstavoval najväčší obrat v rámci sovietskeho-amerických vzťahov. Nixon sa snažil do týchto vzťahov vniesť čo najviac realizmu a v tomto duchu realizovať aj ZP voči ZSSR. Tento nový americký prístup predpokladal „realistickejšie“ a efektívnejšie kroky americkej administratívy vo vzťahu ku globálnym otázkam i vo vzťahu k spojencom a rovnako „odideologizovanie“ amerického prístupu k ZSSR. V tejto línii boli v roku 1970 započaté rozhovory o obmedzení strategickú výzbroje (*SALT I*), ktoré dosiahli konkrétnu inštitucionálnu podobu sovietsko-amerických vzťahov septembri 1971, kedy ministri zahraničných vecí oboch krajín vo Washingtone podpísali Dohodu o opatreniach znižujúcich nebezpečenstvo vzniku jadrovej vojny,

⁷ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 7

ktorej súčasťou bola aj dohoda o zriadení moskovsko-washingtonskej „horúcej“ linky pre prípad krízových situácií. O rok na to sa Spojeným štátom podarilo presadiť stropy nukleárnej výzbroje pod názvom *ABM/SALT I*, pričom sa jednalo vôbec o prvé presadenie limitov týkajúcich sa balistických rakiet. Pokračovateľom týchto zmlúv sa stala zmluva *SALT II* z roku 1979 podpísaná Leonidom Brežnevom a Jamesom Carterom, ktorá stanovila limity, ktoré obe strany dodržiavali, hoci zmluva nikdy do platnosti nevstúpila. „J. Carter modifikoval smerovanie americkej zahraničnej politiky voči ZSSR v duchu implementácie otázky dodržiavania ľudských práv v sovietskom bloku do oficiálnych sovietsko-amerických vzťahov. Po ňom pomenovaná tzv. Carterová doktrína okrem návratu „morálky“ do americkej zahraničnej politiky v obrannej oblasti predpokladala nasadenie jadrových zbraní v momente, kedy to uznajú Spojené štáty za vhodné, bez prioritizovania postupného prechodu novej vojny z konvenčnej na jadrovú.“⁸ Práve vzájomná rovnováha vo vojenskej oblasti bola kľúčová z hľadiska povahy vzťahov medzi USA a ZSSR. Komunistický blok ako celok mal prevahu nad západnými demokratickými krajinami predovšetkým v kvantitatívnych konvenčných vojenských ukazovateľoch, preto sa Spojené štáty snažili o rovnováhu v rozhodujúcich oblastiach predovšetkým prostredníctvom zavádzania vojenských technických noviniek. Základná línia ovplyvňujúca americko-sovietske vzťahy podliehala obojstrannej vojenskej propagande, ktorá bránila prehĺbeniu vzájomných v ostatných oblastiach. Nástup administratívy republikána R. Reagana do úradu prezidenta odštartoval politiku zadržovania komunizmu. Premena americkej zahraničnej politiky na začiatku 80.rokov so sebou priniesla ešte jednu významnú zmenu. Vzhľadom na obmedzené ekonomické možnosti, bolo jasné, že komunistický blok nové preteky v zbrojení nemôže vyhrať. Reakciou sovietskych na radikálnu premenu zahraničnej politiky USA bola rozsiahla propagandistická kampaň nasmerovaná proti celému západnému bloku, predovšetkým Spojeným štátom americkým. „Odštartoval ju na stránkovej konferencii v máji 1981 šéf KGB Jurij Andropov, ktorý označil všetky kroky USA a ich spojencov za aktívnu prípravu na jadrovú vojnu.“⁹ Reaganova administratíva reagovala nekompromisne a prišla s konkrétnymi návrhmi. Najväčší problém ohľadom nukleárneho odzbrojovania spočíval v tom, že v prípade ZSSR základ jadrovej sily predstavovali odpaľovacie zariadenia pozemného charakteru, naopak v

⁸ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 8

⁹ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 9

USA väčšina jadrovej sily bola koncentrovaná na mobilných zariadeniach. V polovici roka 1982 vyjadrili Američania ochotu znížiť počet strategických odpaľovacích zariadení recipročne so svojím súperom na 850 kusov. Moskva tento návrh odmietla. „Atmosféru podozrievania a napätia zmenila výmena na čele sovietskeho štátu, keď 11. marca 1985 „reformátor“ skostnateneho komunistického systému Michail Gorbačov bol zvolený do čela ÚV KSSZ. V praktickej rovine so snahou sa so Západom „dohodnúť“ sa to prejavilo opätovným zahájením ženevských rokovaní o kontrole zbrojenia. Posun oproti predchádzajúcim rokovaniam podobného druhu bol však v tom, že zahrnovali rozhovory o znížení stavu zbraní od konvenčných síl až po kozmické.“¹⁰

Nebol to len nástup Michaela Gorbačova, ale tiež ekonomické zaostávanie Sovietskeho zväzu, ktoré prinútilo sovietskych predstaviteľov urobiť ústupky nielen v oblasti zbrojenia. Tento nový prístup predznamenal nielen premenu americko-sovietskych vzťahov, ale aj rozpad štyri desaťročia trvajúceho bipolárneho usporiadania vo svete. Bol to predovšetkým M. Gorbačov, ktorý sa zaslúžil o zmenu sovietskej stratégie, o čom svedčí aj jeho výrok zo septembra 1987, že: „Sovietsky zväz musí byť dostatočne silný, aby odrazil agresiu, ale nie taký silný, aby mohol sám zaútočiť.“¹¹ V praxi to viedlo k penziovaniu časti generality, sťahovaniu vojsk z Afganistanu a podpisu zmluvy INF.¹² Nakoniec v decembri 1988 na zasadnutí Valného zhromaždenia OSN ohlásil M. Gorbačov jednostranný pokles sovietskych konvenčných síl v Európe, čo bolo jasným dôkazom pokročilého rozpadu sovietskeho bloku a blížiaceho konca bipolarity v medzinárodných vzťahoch.

2.2 Americko-ruské vzťahy v znamení rozpadu ZSSR

Politický vývoj vo východnej Európe v roku 1989 poznačil aj chod celosvetových udalostí. Slovom britského historika Paula Johnsona, koniec studenej vojny začal 12. septembra 1989, keď sa vo Varšave ujala moci prvá nekomunistická vláda. Kríza sovietskeho systému pokračovala eróziou komunistických režimov dominovým efektom.

¹⁰ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 9

¹¹ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 10

¹² Zmluva podpísaná v decembri 1987 vo Washingtone vyčíslavala počty systémov riadených striel stredného doletu (teda od 500 do 5000 km). Američania sa zaviazali zlikvidovať cca 800 odpaľovacích zariadení s 800 hlavicami, zatiaľ čo ZSSR sa zaviazal zlikvidovať 2000 odpaľovacích zariadení s vyše 3000 raketami

Počas novembra 1989 došlo k zmene režimov vo všetkých satelitoch Sovietskeho zväzu. Sovietske impérium vo východnej Európe prestalo existovať. Na rokovaní najvyšších predstaviteľov Spojených štátov a ZSSR na Malte 2. a 3. decembra 1989 to bola práve americká strana, ktorá určovala agendu rokovaní, ktorej predmetom bola nemecká otázka, odzbrojovacie dohody (START), či otázka suverenity baltských krajín. „Ako ukázal ďalší vývoj, ani komunistický režim v samotnom Sovietskom zväze nebol schopný adekvátne reagovať na prehlbujúcu sa ekonomickú stagnáciu, rastúcu nespokojnosť obyvateľstva a zmenu geopolitickej situácie vo svete. Gorbačovova perestrojka a glasnosť nedokázali presvedčiť sovietsku spoločnosť o reformovateľnosti režimu a začali sa prejavovať nacionalistické a separatistické tendencie, predovšetkým v pobaltských zväzových republikách. V období medzi pádom berlínskeho múru a zjednotením Nemecka vyvrcholila spolupráca Michaila Gorbačova s demokratickým Západom, predovšetkým so Spojenými štátmi“. Spojené štáty viac menej podporovali Gorbačovov vecný prístup k „nemeckej otázke“ a jeho reformistické snahy. Zdržanlivý postoj ku Gorbačovovi v americkej administratíve zastával predovšetkým minister zahraničných vecí James Baker a poradca pre otázky národnej bezpečnosti Brent Snowcroft. „Podobne ako jednota Sovietskeho zväzu sa začala rúcať aj súdržnosť Varšavskej zmluvy. Na konci februára 1991 na budapeštianskej schôdzke členských krajín bolo dohodnuté ukončenie činnosti. Od 1. júla 1991 bola Varšavská zmluva na pražskom zasadnutí zrušená definitívne. Osobitne dôležitou bola otázka zjednotenia Nemecka, na ktorú ani medzi veľmocami neexistoval konsenzus. Sovietski predstavitelia deklarovali ochotu podporiť zjednotenie krajiny pod podmienkou, že Nemecko nebude členom NATO a deklaruje svoju neutralitu. Vo februári 1990 navštívil Moskvu minister zahraničných vecí James Baker a navrhol rokovania o „nemeckej otázke“ na úrovni 2 + 4 (NDR-NSR, USA, ZSSR, Francúzsko, Veľká Británia). K posunu Gorbačovho postoja došlo až v júli 1990, kedy aj pod vplyvom klesajúceho kreditu ZSSR v regióne SVE sovietsky vodca súhlasil so zjednoteným Nemeckom v rámci NATO, ak si to želajú samotní Nemci.”¹³ Vnútropolitický vývoj v Sovietskom zväze bol v tomto období určujúcim faktorom sovietsko-amerických vzťahov. V marci 1990 bol na Zjazde ľudových komisárov zrušený článok ústavy ZSSR o vedúcej úlohe KSSS. O zvrátenie tohto vývoja sa pokúšalo konzervatívne krídlo komunistov spolu s KGB, no neúspešne. Proreformné sily, ktoré presadzovali transformáciu ZSSR na

¹³ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 11

demokratický štát, našli svojho vodcu vo vtedajšom predsedovi parlamentu- Borisovi Jeľcinovi. „Svetová verejnosť s napätím pozorovala vnútropolitický vývoj a boj proreformného a konzervatívneho krídla komunistov. Internácia M. Gorbačova na Kryme, konfrontácia Jeľcinových stúpencov a konzervatívcov posilnili právomoci a postavenie Borisa Jeľcina. Udalosti vyvrcholili koncom augusta 1991, kedy Gorbačov z titulu generálneho tajomníka navrhol rozpustenie KSSZ a sám z nej aj vystúpil. Začiatkom septembra 1991 sovietska vláda uznala nezávislosť pobaltských republík. 14. novembra došlo k zrušeniu platnosti sovietskej ústavy a Gorbačov vyhlásil, že nový „zväz“ bude mať podobu konfederácie. Pokus Gorbačova aspoň v nejakej podobe udržať ZSSR bol však nerealistický. Pri stretnutí Jeľcina s predsedom ukrajinského parlamentu Leonidom Kravčukom a predsedom bieloruského parlamentu Šuškevičom 8. 12. 1991 bola uzavretá dohoda o ukončení existencie ZSSR k 31. 12. 1991. Sovietsky zväz malo nahradiť Spoločenstvo nezávislých štátov. 25. decembra 1991 abdikáciou Michaila Gorbačova na úrad prezidenta a veliteľa ozbrojených síl ZSSR bol ukončený proces zániku ZSSR.”¹⁴ ZSSR zanikol a na jeho území vzniklo Spoločenstvo nezávislých štátov, ktorého členmi sa do konca roka stali všetky bývalé zväzové republiky s výnimkou pobaltských krajín a Gruzínska. Rozpad Sovietskeho zväzu predstavoval definitívny koniec bipolárneho konfliktu, následkom čoho došlo sformovaniu unipolárneho medzinárodného prostredia, kedy jedna z dvoch hlavných veľmocí- Spojené štáty americké si upevnili svoje postavenie v mnohých oblastiach sveta dokonca na úkor bývalého hegemóna- ZSSR. Na rozpad sovietskeho bloku, zánik Varšavskej zmluvy a koniec bipolárneho konfliktu muselo Rusko reagovať v zmenených geopolitických podmienkach. Začala sa formovať nová ruská ZP, ktorá si v prvej etape svojho formovania stanovila nasledovné ciele:

1. budovať vlastnú zahraničnú suverenitu Ruska
2. nanovo definovať vzťahy s bývalými sovietskymi republikami
3. adaptovať vlastnú zahranično-politickú doktrínu na univerzálne štandardy medzinárodného práva¹⁵

¹⁴ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 12

¹⁵ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 12

2.3 Rusko-americké vzťahy v ére Borisa Jel'cina

Na vývoj rusko-amerických vzťahov v 90. rokoch 20. storočia mali zásadný vplyv udalosti, ktoré odštartovali pád komunistického režimu vo východnej Európe. Rozpad Sovietskeho zväzu predstavoval definitívny koniec bipolárneho usporiadania medzinárodného prostredia. Pre výstižný popis charakteru usporiadania medzinárodných vzťahov po ukončení bipolárneho konfliktu sa začalo presadzovať slovo unipolárny, ktoré celkom presne vystihovalo situáciu, v ktorej si Spojené štáty upevnili svoju pozíciu supervelmoci. Kým v Spojených štátoch existoval pevný inštitucionálny rámec a najpodstatnejšiu zmenu v priebehu sledovaného obdobia prinieslo nahradenie republikánov demokratmi, v Rusku bol vývoj podstatne zložitejší. Procesy vnútornej politickej a ekonomickej transformácie sprevádzalo hľadanie novej zahranično-politickej doktríny ako aj definovanie zahranično-politických cieľov. Táto problematika sa stala v postsovietskom Rusku predmetom sporu niekoľkých ideologických prúdov. Hlavnou črtou zahraničnej politiky Ruska na začiatku 90. rokov bol „atlantizmus“ s dôrazom na budovanie blízkych vzťahov s USA. „Vcelku sa jednalo o etapu „prílišných nádejí na Západ“ a na životaschopnosť SNŠ.“¹⁶ Vedúcou osobnosťou tohto názorového prúdu bol vtedajší minister zahraničných vecí Kozyrev, ktorý vyzdvihoval vzťahy s krajinami Západu ako celku, nakoľko podľa jeho názoru išlo o prirodzených spojencov Ruska.

Na konci roka 1992 došlo k určitej reorientácii ZP RF, kedy bol k západnému vektoru, ktorý ešte stále ostával hlavným, pridaný aj východný vektor. Táto zmena bola vyvolaná predovšetkým tým, že západný smer nebol taký „plodný“ ako Rusko očakávalo, ale taktiež aj objektívnymi faktormi: eurázijskou geostrategickou polohou Ruska, rýchlym nárastom významu ázijsko-pacifického regiónu v svetovej ekonomike, predchádzajúcimi tradíciami a podobne. Tieto udalosti jasne poukázali na to, že Rusko sa nemôže orientovať len na Západ. Bol si toho vedomý aj samotný Kozyrev, ktorý koncom roka 1992 vyhlásil, že Rusko pri formovaní svojej zahraničnej politiky musí maximalizovať spoluprácu v rámci svetového spoločenstva. Podstatu ZP RF prvého ministra zahraničných vecí A. Kozyreva v rokoch 1992-1993 možno zhrnúť nasledovne: „Rusko sa musí vyhnúť medzinárodnej izolácii, môže sa jej vyhnúť iba tak, že sa bude približovať k bezpečnostným štruktúram Západu paralelne s krajinami strednej Európy; v tomto procese nesmie byť dopustená prednosť krajín SVE; zároveň je potrebné presadiť

¹⁶ Šimčeková, A.: *Ruská zahraničná politika pred Putinom- éra Jel'cina*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1219&Itemid=423

vytvorenie paneurópskeho bezpečnostného systému v priestore od Atlantiku po Ural, ktorému bude podriadené NATO, ako i princíp, že Rusko musí byť integrálnou súčasťou akéhokoľvek inštitucionalizovaného bezpečnostného systému v Európe. Vývoj medzinárodnej situácie, ktorý nebude v súlade s týmito zásadami, bude znamenať nové rozdelenie a konfrontáciu v Európe.¹⁷ Kozyrevova zahraničná politika bola založená na predpoklade, že Rusko bude schopné znova postupne získať štatút svetovej veľmoci, a to vytvorením strategického partnerstva so Spojenými štátmi americkými. Rusko zostávalo jadrovou veľmocou a bolo presvedčené, že Spojené štáty budú potrebovať v Európe silné a stabilné Rusko pokračujúce na ceste demokratických reforiem, ktoré bude schopné byť reálnym partnerom pri zabezpečovaní globálnej bezpečnosti a procese odzbrojovania. Dôležitým výsledkom tohto obdobia bola skutočnosť, že Kremľ si uvedomil potrebu pragmatizácie svojej zahraničnopolitickej činnosti a čiastočne upustil od utopických nádejí.

2.3.1 Primakovova doktrína

Začiatkom roka 1996 bol na post ministra zahraničných vecí vymenovaný predchádzajúci riaditeľ Služby pre zahraničnú rozvedku Jevgenij Primakov, ktorému sa podarilo obnoviť pozície ministerstva zahraničných vecí pri tvorbe ZP, ktoré stratil jeho predchodca po jeseni 1993. Cieľom J. Primakova bolo, podobne ako u jeho predchodcu, obnovenie mocenského postavenia RF na medzinárodnej scéne. Kým A. Kozyrev sa snažil dosiahnuť tento cieľ prostredníctvom strategického partnerstva so Spojenými štátmi, J. Primakov sa usiloval o vytvorenie tzv. multipolárneho sveta. Už počas prvých mesiacov na poste ministra jasne stanovil svoje priority.

- „prechod od bipolárneho mieru k multipolárnemu;
- vybudovanie vzťahov medzi protivníkmi v Studenej vojne;
- realizácia aktívnej zahraničnej politiky z pozície veľmoci v súčasnej geopolitickej situácii.“¹⁸

Činnosť Primakova na medzinárodnej scéne bola aktívna vo všetkých smeroch, pričom kládol dôraz na budovanie korektných vzťahov s USA, európskymi krajinami, Čínou, Japonskom, krajinami Stredného a Blízkeho Východu, Kanadou, ako aj krajinami ázijsko-pacifického regiónu. Primakov otvorene odmietal rozširovanie NATO a neustále

¹⁷ Duleba, A., Hirman, K.: *Rusko na konci Jel'cinovej éry: zahraničná a vnútorná politika, rozširovanie NATO a záujmy Slovenska*. s. 48

¹⁸ Šimčeková, A.: *Ruská zahraničná politika pred Putinom- éra Jel'cina*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1219&Itemid=423

poukazoval na potrebu ratifikácie zmluvy o obmedzení strategických jadrových zbraní - START-2 (Strategic Arms Reduction Talks).

K týmto cieľom boli po roku 1996 boli priradené nasledovné princípy:

1. „Hájit' národné záujmy Ruska aj v prípade, pokiaľ sa jedná o rozpor s USA – ale v rámci partnerstva, nie konfrontácie;
2. Bipolárny svet by sa mal transformovať nie na unipolárny pod velením USA, ale na multipolárny, kde Rusko bude mať viac priestoru pre manévrovanie pri hájení národných záujmov.“¹⁹

Primakov si bol vedomý toho, že Rusko nemôže získať vedúce postavenie Spojených štátov na medzinárodnej scéne, preto sa usiloval o to, aby Rusko aspoň obnovilo svoj štatút jedného z centier svetovej politiky. Podľa Primakova sa na rozdelení svetovej moci mala podieľať Európska únia, Čína, Japonsko, štáty ASEANu, Latinská amerika a prirodzene Spojené štáty a Ruská federácia. Primakovova verzia multipolárneho sveta získala takmer absolútnu politickú podporu doma, na rozdiel od svojho predchodcu, ktorý nebol schopný získať takúto podporu pre strategický rozvoj vzťahov s USA. Politiku Primakova je možné charakterizovať ako politiku usilujúcu sa o zníženie vplyvu a sily USA a súčasne o zvýšenie sily a vplyvu RF na Strednom Východe a v Eurázií. Dôležitým faktorom zahraničnej politiky Ruska počas éry Primakova bola snaha o diverzifikáciu medzinárodných kontaktov, ktorá výraznou mierou prispela k posilneniu vzťahov s Čínou, Indiou a krajinami Latinskej Ameriky. Počas dva a pol ročného pôsobenia Primakova na Ministerstve zahraničných vecí získala zahraničná politika Ruska potrebný základ a stala sa pragmatickejšou. V politike Primakova pokračoval aj jeho nástupca Igor Ivanov, ktorý do funkcie ministra zahraničných vecí nastúpil v septembri 1998. Zahraničná politika pod jeho vedením sa výrazne nelíšila od politiky jeho predchodcu, čo nám umožňuje hovoriť o jednotnej línii Primakov-Ivanov.

2.3.2 Strategická spolupráca Jel'cin- Clinton a rozširovanie NATO

V novembri roku 1992 bol za prezidenta Spojených štátov amerických zvolený Bill Clinton. Jeho nástup do funkcie v januári 1993 priniesol isté zmeny v zahraničnej politike

¹⁹ Šimčeková, A.: *Ruská zahraničná politika pred Putinom- éra Jel'cina*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1219&Itemid=423

USA, predovšetkým vo vzťahu k Ruskej federácii. Administratíva prezidenta Clintona zavrátila „rusocentrický“ postoj vo vzťahu bývalému sovietskemu teritóriu a zároveň deklarovala ochotu podporovať prezidenta Jelčina, za predpokladu, že bude pokračovať v hospodárskych a politických reformách. Zatiaľ čo Clintonova administratíva v tom čase ešte stále zotrvala na svojej politike „Rusko predovšetkým“, v Moskve dochádzalo k určitej zmene postoja v otázke rozširovania Severoatlantickej aliancie. Kremľ odmietol akceptovať rastúci vplyv USA v krajinách stredo- východnej Európy a a priori odmietal účasť a úlohu Spojených štátov v Európe. Hlavným dôvodom bola obava mnohých protagonistov ruskej zahraničnej politiky, podľa ktorých by rozšírenie NATO znamenalo izoláciu Ruska a pretrhnutie väzieb na Európu. „Účinné a funkčné globálne partnerstvo, ktoré sa snažili vybudovať tvorcovia americkej a ruskej zahraničnej politiky sa ukázalo ako nereálne. Predovšetkým v Rusku začal, aj v dôsledku razantného ekonomického prepadu prevládať názor, že politika orientovaná na Spojené štáty je nákladná, nevýhodná a prinášajúca úžitok jedine Spojeným štátom.“²⁰

Určitý posun v tvorbe zahraničnej politiky Ruskej federácie bol spôsobený rastúcou úlohou silových rezortov na úkor vplyvu ministerstva zahraničných vecí. Kremľ tak postupne zaujal stanovisko striktného odmietania rozširovania NATO. Významným signálom odmietania akýchkoľvek snáh o rozšírenie NATO sa stal list Borisa Jelčina adresovaný hlavám USA, Nemecka, Francúzska a VB z 30. septembra 1993, v ktorom odmietol plány chystaného rozšírenia NATO. Navrhol spoločnú bezpečnostnú garanciu pre potenciálnych členov Aliancie. Opatrný postoj Spojených štátov v otázke rozširovania NATO sa prejavil aj na Bruselskom summite v januári 1994, kedy bol schválený program Partnerstvo pre mier, ktorý mal zabezpečiť pevnejšie väzby medzi Alianciou a uchádzačmi o členstvo v nej. Na strane druhej, táto iniciatíva americkej administratívy neprinášala kandidátskym krajinám žiadne záruky, čo vyhovovalo predovšetkým Rusku. „To po krátkom váhaní k Partnerstvu pristúpilo podpísaním Rámcového dokumentu 22. 6. 1994. Individuálny program podpísal minister zahraničných vecí Kozyrev až 1. decembra 1994. Vyhlásenie Partnerstva na krátku dobu v priebehu roku 1994 prinavrátilo priateľsky a konštruktívny postoj Moskvy k Spojeným štátom, pretože „splňal predstavy Moskvy o úcte k veľmocenskému postaveniu Ruska.“²¹ Administratíva prezidenta Clintona sa snažila

²⁰Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 20

²¹Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete:

prostredníctvom Partnerstva riešiť vzťah Aliancie a Ruska a definovať vzťah Aliancie ku krajinám SVE. V priebehu roka 1994 sa pod tlakom východoeurópskych krajín a aj kvôli priostrojujúcej sa rétorike Kremľa definitívne vyprofiloval postoj americkej administratívy ohľadom rozšírenia NATO. Tento postoj bol do určitej miery ovplyvnený aj udalosťami v Moskve na jeseň v roku 1993. Medzi hlavné motívy rozšírenia patrila snaha zaistiť demokratické princípy po páde Sovietskeho zväzu ako aj posilnenie strategického postavenia Spojených štátov v Európe. V decembri 1995 zasadnutie Rady NATO vydalo komuniké, ktorého obsahom bol plán rozšírenia Aliancie do strednej Európy, čo predstavovalo definitívny neúspech Ministerstva zahraničných vecí Ruskej federácie, ktorého cieľom bolo zabrániť rozširovaniu NATO a obnoviť tak strategické postavenie Ruska na medzinárodnej scéne vrátane Európy. Po týchto neúspechoch bol z funkcie ministra zahraničných vecí odvolaný A. Kozyrev a na jeho miesto začiatkom roka 1996 vymenoval prezident Jeľcin J. Primakova. Nástup Primakova do funkcie šéfa ruskej diplomacie znamenal zmenu prístupu Ruska k politike Spojených štátov. „Primakovova politika vychádzala z tézy, že Rusko síce nemôže dosiahnuť aktuálne vedúce postavenie Spojených štátov amerických v svetovej politike, avšak významným spôsobom môže prispieť k tvorbe tzv. multipolárneho sveta, ktorý umožní obnoviť postavenie Ruska ako jedného z centier svetovej politiky. Ruskí najvyšší predstavitelia si uvedomovali, že v stave transformácie ruskej spoločnosti a ekonomiky, kedy sa so Spojenými štátmi môže ťažko porovnávať, si musí osvojiť politiku multipolárneho sveta, čím sa vzdalo možnosti dosiahnutia strategického americko-ruského partnerstva.“²² Americká strana sledovala zmeny v zahraničnopolitickej orientácii Ruskej federácie a snažila sa s Ruskom nájsť konsenzus aspoň v kľúčových otázkach. Počas návštevy amerického ministra obrany W. Perryho v Moskve v apríli 1995 sa do centra pozornosti dostala otázka ratifikácie zmluvy START II. Rusko podmieňovalo ratifikáciu zmluvy výsledkami rokovaní ohľadom rozšírenia Aliancie, resp. Rusko odmietalo pristúpiť k ratifikácii zmluvy START II. v prípade rozšírenia NATO o krajiny SVE. Aj z tohto dôvodu rokovania ohľadom rozširovania prebiehali od konca roka 1996 až do mája 1997. Až 27. mája 1997 došlo v Paríži k podpisu dokumentu s názvom „Ustanovujúci akt o vzájomných vzťahoch, spolupráci a bezpečnosti medzi NATO a Ruskou federáciou“. Týmto sa Aliancia zaviazala, že nebude v novoprijatých krajinách rozmiestňovať jadrové zbrane, či budovať jadrový

<http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 21

²²Stupavský, P.: *Analýza novej koncepcie zahraničnej politiky Ruskej federácie*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://blisty.cz/art/41938.html>

arzenál. Z dokumentu zároveň vyplynulo, že Aliancia bude posilňovať svoju bezpečnosť prostredníctvom vzájomnej kooperácie, integrácie a schopnosti prisunúť posily než ďalším trvalým rozmiestňovaním väčších bojových jednotiek. „Z inštitucionálneho hľadiska sa obe strany v dokumente zaviazali posilňovať význam a aktivity Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a zriadiť stálu Radu NATO-RUSKO. Ruskej diplomacii sa však nepodarilo presadiť do zmluvy právo veta pri rozhodovaní Aliancie v otázke rozšírenia, len sporný záväzok oboch strán konzultovať sporné otázky.“²³

V roku 1996 bol v prezidentských voľbách v USA znovuzvolený Bill Clinton, ktorý upustil od dominantnosti ruskej otázky v zahranično-politickej agende svojej predchádzajúcej administratívy a začal presadzovať politiku vyrovnaných väzieb vo vzťahu k Európe a Ázii. Súčasne však americká administratíva vyjadrila vážny záujem na posilňovaní demokracie v Rusku ako aj na spolupráci pri regionálnych i globálnych záležitostiach. V tomto duchu komentoval rusko-americké partnerstvo aj S. Talbott slovami: „Nové NATO nie je hrozbou pre Rusko, tak ako demokratické Rusko nie je hrozbou pre NATO. Rozširovanie sa stalo vhodným cieľom pre ruský strach a rozhorčenie zakorenené v ruskej post-sovietskej identite a úlohy Ruska vo svete. Americké jednotky dnes v Európe nemíňajú čas pripravovaním sa na boj s Rusmi o strednú Európu. Oni sa trénujú mierotvorné operácie so spojencami NATO, vrátane Rusov samotných. Tento druh spolupráce s NATO môže Rusku pomôcť v ťažkostiach spojených s modernizáciou ich armády.“²⁴ Madridský summit NATO v júli 1997 znamenal rozšírenie Aliancie o Česko, Poľsko a Maďarsko.

Ochladenie rusko-amerických vzťahov v druhej polovici 90. rokov neprinieslo len rozširovanie Aliancie ale aj riešenie čechenského problému, na ktorý americká administratíva neustále poukazovala. Najväčšiu skúšku rusko-amerických vzťahov však predstavovala Juhoslovanská kríza, ktorá vyvrcholila v polovici roka 1999 samostatným vojenským zásahom NATO proti genocíde režimu S. Miloševića v Kosove, bez súhlasu Ruska a Bezpečnostnej rady OSN. Rusko sa oficiálne dištancovalo od tohto zásahu, no na strane druhej po ukončení zásahu NATO, sa aktívne zapojilo do diplomatických rokovaní s cieľom posilniť svoj tradičný vplyv na Balkáne. Dôkazom týchto záujmov bola vojenská operácia zo strany ruských ozbrojených síl v noci z 11. na 12. júna 1999. Obsadenie

²³ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 24

²⁴ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdfs>. 26

prištinského letiska dvoma stovkami ruských výsadbárov poukázalo na skutočnosť, že ruská armáda je schopná vojenskej akcie. „Nakoniec bola dohodou z 18. júna 1999 odobrená ruská účasť v Kosove v rámci jednotiek KFOR a aj keď Rusi nedostali do správy žiaden samostatný sektor, veliteľom letiska pri Prištine sa ostal ruský dôstojník. Na simultánnom summite predstaviteľov krajín G-8 získalo Rusko prísľub o poskytnutí pôžičky od MMF a odloženie splácania starých dlhov, za čo sa Rusko zaviazalo spolupracovať v otázkach jadrového odzbrojenia a ratifikácii zmluvy START II.“²⁵ Kríza v Juhoslávii poukázala na fakt, že Rusko má stále záujem o vývoj na Balkáne, a že pri presadzovaní svojich záujmov sa opiera o argumenty vyplývajúce z jeho postavenia jadrovej veľmoci. Záujmy Ruska a USA sa ukázali ako nezlučiteľné v tomto smere, predovšetkým v súvislosti s rozširovaním a aktivitami Aliancie. V dôsledku čoho v priebehu roka 1999 vzrástli protizápadné a hlavne protiamerické nálady v ruskej verejnosti, čo sa následne prejavilo aj v decembrových parlamentných voľbách v roku 1999. Výsledkom ktorých bol razantný nárast voličských preferencií nacionalisticky orientovaných politických strán. Prichádzajúci koniec funkčného obdobia prezidentov na oboch stranách bol predzvesťou istej premeny vzájomných vzťahov. Billa Clintona vystriedal na poste prezidenta republikán George Bush a v Rusku nastúpil do úradu prezidenta bývalý agent KGB Vladimír Putin. oboch hláv štátov približoval postupnú premenu aj vzájomných americko-ruských vzťahov. Do čela oboch krajín sa tak dostali politici, ktorí k zahranično-politickej agende pristupovali pragmatickejšie a flexibilnejšie ako ich predchodcovia.

²⁵Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s. 26

2.4 Vzťahy USA a Ruska na začiatku 21.storočia

Druhé volebné obdobie prezidenta Jel'cina bolo poznačené ekonomickou krízou, ktorá vypukla v auguste 1998 a výraznou mierou ovplyvnila stabilitu na domácej politickej scéne. Boris Jel'cin vystriedal na poste predsedu vlády viacero politikov vrátane Viktora Černomyrdina, Sergeja Kirijenka, Sergeja Stepašina a stále nenachádzal tu správnu osobu. Približne 9 mesiacov pred blížiacimi sa prezidentskými voľbami v Ruskej federácii vymenoval do funkcie predsedu vlády a ako svojho potenciálneho nástupcu Vladimira Putina „Dôležitým barometrom Putinových šancí stať sa v roku 2000 novým ruským prezidentom boli parlamentné voľby v decembri 1999, v ktorých zvíťazili politické sily blízke práve Putinovi. Gubernátorský blok Jedinstvo zabezpečilo Putinovi podporu v Dume. Ani to však Putinovi nezabezpečovalo predpokladané víťazstvo v prezidentských voľbách. Takticky preto Boris Jel'cin v posledný deň roku 1999 odstúpil zo svojej funkcie. Zastupujúcim prezidentom sa stal Vladimír Putin. Po víťazných voľbách sa stal Vladimír Putin od 26. 3. 2000 riadne úradujúcim prezidentom Ruskej federácie.“²⁶ Putin poveril výkonom vlády Michaela Kasjanova. Rusko bolo teda v rokoch 1999-2000 poznačené domácou politickou nestabilitou, čo viedlo k istej premene zahraničnopolitických aktivít, aj vo vzťahu k Spojeným štátom. Cieľom I. Ivanova, ktorý naďalej zastával post ministra zahraničných vecí, bolo naplniť a presadiť závery novej zahraničnopolitickej koncepcie, ktorú 10. januára 2000 prijala Rada bezpečnosti Ruskej federácie. V okruhu národných záujmov sa okrem iného kládol dôraz na:

1. rozvoj národných záujmov, ktorý je možný len na základe úspešného rozvoja ekonomiky,
2. v medzinárodnej oblasti je národným záujmom zabezpečenie suverenity,
3. upevnenie pozície Ruska ako veľkého štátu, jedného z najvplyvnejších centier multipolárneho sveta.

„Ruská zahraničná politika sa po nástupe V. Putina do úradu prezidenta stala pre Spojené štáty omnoho čitateľnejšia a predvídateľnejšia. Putinovo zvolenie Spojené štáty vcelku uvítali. Podobne pozitívne zareagovala americká administratíva na ratifikáciu dohody START II, ku ktorej konečne došlo 17. 4. 2000.“²⁷ Putin pragmaticky odmietal

²⁶ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete:

<http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf>

²⁷ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete:

<http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282>

konfrontáciu so západom predovšetkým v oblastiach, ktoré principiálne neohrozovali pozície Ruska. Ruská diplomacia sa začala viac sústrediť na presadzovanie potrebných vnútorných reforiem, ktoré by krajine pomohli zabezpečiť postavenie jedného z centier multipolárneho sveta. Po nástupe prezidenta Putina do úradu prezidenta, sa odohrali dve významné udalosti, ktoré ovplyvnili v nadchádzajúcom období vzťahy medzi Moskvou a Washingtonom. „A to rýchly nárast cien ropy a plynu a udalosti, ku ktorý došlo 11. Septembra 2001 a ďalšie zmeny, ktoré sa odvíjali od tohto dňa.“²⁸ Dôsledkom týchto udalostí sa začala užšia spolupráca medzi Ruskom a Spojenými štátmi, ktorá sa týkala predovšetkým boja proti terorizmu, raketovej obrany, vojenskej spolupráce a civilnej ochrany. Udalosti, ktoré viedli kupevneniu priateľských vzťahov medzi Ruskom a Spojenými štátmi sa pokúsim bližšie charakterizovať v nasledujúcej časti.

2.4.1 Prezident Putin a NATO

Počas prvého roku úradovania prezidenta Putina, pristúpila Ruská federácia k revízii bezpečnostnej a vojenskej stratégie. Išlo o reakciu na juhoslovanskú krízu a novú strategickú koncepciu NATO. „Zmenené boli nasledujúce základné strategické dokumenty RF:

- Koncepcia národnej bezpečnosti
- Vojenská doktrína
- Koncepcia zahraničnej politiky.

Navyše, bol schválený principiálne nový dokument Doktrína informačnej bezpečnosti Ruskej federácie. Podľa definície ôsmich hlavných faktorov, ktoré predstavujú najväčšie hrozby pre národnú bezpečnosť Ruska tak ako sú sformulované v Koncepcii národnej bezpečnosti RF z apríla 2000, minimálne päť z nich sú priamou reakciou na juhoslovanskú krízu a vojenskú operáciu NATO v prvej polovici roku 1999:

1. snaha niektorých krajín a medzinárodných aliancií znížiť úlohu a význam medzinárodných bezpečnostných štruktúr a najmä OSN a OBSE;
2. znižovanie politického, hospodárskeho a vojenského vplyvu Ruska vo svete;

²⁸ Voľanská, I.: *Niektoré aspekty zahraničnej politiky Vladimira Putina*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Chovanec3/pdf_doc/politologia/8.pdf

3. posilňovanie vojenských a politických blokov a aliancií a predovšetkým rozširovanie NATO na východ; možnosť rozmiestnenia cudzích vojenských základní a veľkých vojenských síl v blízkosti hraníc Ruska;
4. eskalácia konfliktov v blízkosti hraníc Ruska a vonkajších hraníc členských krajín SNŠ (Spoločenstva nezávislých štátov).²⁹

Novými prvkami v uvedených dokumentoch, v porovnaní s pôvodnou vojenskou doktrínou z roku 1993, sú:

- rozširovanie NATO na východ je definované ako priama hrozba národnej bezpečnosti Ruskej federácie
- dôraz na princíp jadrového zdržiavania a stanovenie práva Ruska na prvé použitie jadrových zbraní ako základných pilierov ruskej bezpečnosti
- budovanie robustnej konvenčnej obrany proti balkánskemu typu útoku
- príprava ruských ozbrojených síl na riešenie regionálnych konfliktov, vrátane na území RF a krajín SNŠ³⁰

Na základe vyššie uvedeného môžeme povedať, že zahraničná politika RF od nástupu prezidenta Putina získala nasledujúce charakteristiky:

1. jasná formulácia zahraničnopolitických priorít krajiny
2. multilateralita ako nástroj presadzovania záujmov za účelom kompenzácie dominantného postavenia Spojených štátov amerických v svetovom spoločenstve
3. vyváženosť vzťahov s USA na jednej strane a EÚ na strane druhej, čím Rusko ad hoc podporuje jemu výhodnejšiu politiku
4. posilnením ekonomickej sily sa Rusko snaží zabezpečiť si postupný nárast svojho zahraničnopolitického vplyvu
5. zahraničnopolitickou „konformnosťou“ so Západom sa snaží eliminovať tlak zahraničia na prehlbenie nevyhnutnej demokratizácie krajiny

Zahraničná a bezpečnostná politika prezidenta Putina sa principiálne neodlišovala od koncepcie, ktorú vypracoval J. Primakov v roku 1996. Od polovice 90. rokov vychádzala zahraničná a bezpečnostná politika Kremľa z predpokladu, že aj napriek tomu, že Rusko nemôže získať rovnocenné postavenie ako majú Spojené štáty, môže získať jedno

²⁹ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete:

<http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282>

³⁰ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete:

<http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282>

z kľúčových postavení v rámci multipolárneho svetového poriadku. Inými slovami hlavným cieľom ZP RF aj po kríze v Juhoslávii stále zostávalo zastavenie a odvrátenie procesu vytvárania unipolárneho sveta na čele so Spojenými štátmi, ako aj budovanie európskej bezpečnosti v rámci NATO bez rovnoprávnej účasti Ruskej federácie. Ciele ostali teda nezmenené, avšak, udalosti z 11. septembra zásadným spôsobom zmenili situáciu na medzinárodnej scéne. „Teroristický útok proti Svetovému obchodnému centru v New Yorku a budove Pentagonu vo Washingtone, D.C. z 11. septembra 2001 podstatne zasiahol do fungovania systému medzinárodných vzťahov, vrátane vzťahov Ruska s USA, ktoré sa sformovali v dôsledku juhoslovanskej krízy v roku 1999. 12. septembra 2001 NATO prvýkrát od svojho vzniku iniciovalo postup podľa článku 5 o kolektívnej obrane – navyše plne v súlade s novou Strategickou koncepciou NATO z apríla 1999 - a ponúklo USA možnosť využiť kapacity NATO pri vojenskej protiteroristickej operácii v Afganistane. Administratíva prezidenta USA G.W. Busha sa rozhodla nevyužiť možnosti Aliancie v súlade s Washingtonskou zmluvou.“³¹ 24. septembra roku 2001 Rusko verejne deklarovalo svoju pripravenosť pripojiť sa k protiteroristickej operácii vedenej Spojenými štátmi proti hnutiu Taliban v Afganistane, ktoré podporilo teroristickú sieť Al- Káida, zodpovednú za útoky z 11.septembra. „Rusko ponúklo USA konkrétnu pomoc v podobe zdieľania spravodajských informácií, poskytlo vzdušný priestor pre humanitárne účely, prehlásilo pripravenosť nasadiť vlastné ozbrojené sily pri záchranných operáciách v prospech spojeneckých síl na území Afganistanu, dodávky zbraní a materiálu pre tzv. Severnú protitalibanskú koalíciu v Afganistane a nakoniec, súhlasilo s tým, aby stredoázijské krajiny SNS, ktoré sú členmi Zmluvy o kolektívnej bezpečnosti (tzv. Taškentská zmluva) akceptovali požiadavku USA na sprístupnenie vzdušného i pozemného priestoru, rovnako ako i vojenskej infraštruktúry pri operácii v Afganistane.“³² Spojené štáty sa rozhodli prijať ponúknutú pomoc Ruska, čo vytvorilo základ pre nový rámec budovania rusko-amerických bilaterálnych vzťahov. Rusko-americké zblíženie vychádzajúce z priority boja proti terorizmu malo zásadný dopad aj na vzťahy Ruska s NATO a na jeho postavenie v európskej bezpečnosti.

V novembri 2001 navštívil prezident Putin Spojené štáty. Počas jeho návštevy v USA došlo k zásadným dohodám ohľadom ďalšieho vývoja v rámci vzťahov Rusko a NATO.

³¹ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282> s. 16

³² Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282> s. 16

Po spoločnom rokovaní prezidenti Vladimír Putin a George W. Bush uviedli nasledovné: „Podporujeme budovanie celostnej, slobodnej a mierovej Euro-Atlantickej komunity, ktorá nebude vylučovať nikoho a bude rešpektovať nezávislosť, suverenitu a teritoriálnu integritu všetkých krajín. S týmto cieľom, USA a Rusko budú pracovať spolu s NATO a ďalšími členskými krajinami NATO, aby zlepšili, posilnili a rozšírili mechanizmy konzultácií, spolupráce, spoločného rozhodovania a koordináciu spoločných operácií. Veríme že tieto mechanizmy by mali reflektovať skutočnosť, že členské krajiny NATO a Rusko sú spojencami v boji proti medzinárodnému terorizmu, regionálnej nestabilite a ďalším súčasným hrozbám a adekvátne tomu sa musí rozvinúť i vzťah medzi NATO a Ruskom.“³³ Vyššie uvedené prehlásenie oboch prezidentov je dôkazom významného posunu dopredu nielen v bilaterálnej relácii rusko-amerických vzťahov ale aj k pôvodným predstavám Ruska o ich účasti v NATO- centrickom systéme európskej bezpečnosti. Ministerský summit NATO v decembri 2001 priniesol nový systém vzťahov Ruska s NATO v podobe spoločného orgánu Rady Rusko- NATO a stanovenia siedmich oblastí, v ktorých bude Aliancia rozhodovať spoločne s RF ako rovnocenným partnerom vo formáte „19+1“:

- boj proti terorizmu,
- krízový manažment,
- nešírenie zbraní hromadného ničenia,
- kontrola zbrojenia a budovanie vzájomnej dôvery,
- protiraketová obrana,
- záchranné operácie v mori,
- vojenská spolupráca,
- výnimočné civilné situácie a nové hrozby a výzvy³⁴

„Záverečné komuniké z ministerského summitu v Reykjavíku i Deklarácia z rímskeho summitu NATO a Ruska na najvyššej úrovni z 28. mája 2002 síce obsahujú vetu, že NATO si vyhradzuje právo konať samostatne, avšak nič to nemení na skutočnosti, že v otázkach kľúčovej bezpečnostnej agendy mali NATO a Rusko prijímať rozhodnutia ako rovnocenní partneri. Spoločná stála rada medzi NATO a Ruskom zriadená Zakladajúcim

³³ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282> s. 17

³⁴ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282> s. 18

aktom z roku 1997 bola na základe Deklarácie z rímskeho summitu NATO v máji 2002 nahradená Radou Rusko- NATO. Predsedom Rady je generálny tajomník NATO. Zasadnutia Rady na úrovni ministrov zahraničných vecí a obrany sa konajú pravidelne dvakrát ročne, na najvyššej úrovni hláv štátov sa Rada zvoláva podľa potreby. Zasadnutia na úrovni veľvyslancov sa konajú pravidelne najmenej raz mesačne a na základe iniciatívy Ruska alebo členskej krajiny NATO sa môže zasadnutie Rady zvolať v prípade potreby kedykoľvek.³⁵ Zriadenie Rady Rusko- NATO znamenalo návrat Ruska do systému európskej bezpečnosti. Aj napriek tomu, že Rusko nezískalo právo veta na rozhodnutia NATO, avšak v presne stanovených siedmich oblastiach získalo možnosť zúčastňovať sa na plánovaní a príprave rozhodnutí Aliancie. Z pohľadu Ruskej federácie možno hovoriť o veľkom úspechu vzhľadom na „Kozyrevovu doktrínu“, ktorej cieľom bolo, aby sa Rusko stalo bezpečnostným partnerom západných krajín a ich integračných zoskupení- EÚ a NATO. „Až do americkej operácie proti Iraku v roku 2003 tento kľúčový konsenzus medzi Ruskom a USA bol základom „nového strategického partnerstva“ medzi Ruskom a USA. Avšak, rozhodnutie USA jednostranne vystúpiť zo Zmluvy o protiraketovej obrane (ABM) a použiť vojenskú silu proti režimu Saddáma Husajna v Iraku bez súhlasu Ruska znova ukončilo obdobie oteplenia v rusko-amerických vzťahoch.“³⁶ To však paradoxne otvorilo nové možnosti pre ruskú diplomaciu. Rusko posilnilo svoju pozíciu v európskom bezpečnostnom systéme prostredníctvom spolupráce Rusko- Francúzsko- Nemecko (Putin, Chirac, Schröder), ktorá v zásade nesúhlasila s použitím vojenskej sily proti režimu Sadáma Husajna v Iraku zo strany USA. Situácia sa zmenila v neprospech Ruska po odchode Schrödera z postu nemeckého kancelára v roku 2005 a Chiraca z postu prezidenta Francúzska v roku 2007. Nástup Nicolasa Sarkózyho a Angely Merkelová znamenal zmenu zahraničnopolitickej orientácie oboch krajín, vrátane vzťahov s Ruskou federáciou. Noví lídri Nemecka a Francúzska neprejavili toľko pochopenia pre bilaterálnu spoluprácu s Ruskom mimo rámca NATO a EÚ ako ich predchodcovia. Po „osobných koalíciách“ prezidenta Putina s G.W. Bushom. v rokoch 2001-2003 a s Chiracom a Schröderom v rokoch 2003-2005/07, ruský prezident de facto stratil na Západe „veľkých spojencov“, od ktorých si sľuboval diplomatické riešenie na presadenie svojich nárokov súvisiacich s postavením Ruska v európskom bezpečnostnom systéme. Zmena postoja RF v roku 2007

³⁵ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR.* [cit. 2012-14-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282> s. 18

³⁶ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR.* [cit. 2012-14-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282> s. 18

bola výsledkom dlhoročného ruského záujmu stať sa plnohodnotnou súčasťou systému európskej bezpečnosti a súčasne zlyhania diplomacie administratívy prezidenta Putina v rokoch 2001-2006. Prezident Putin počas svojho vystúpenia na medzinárodnej konferencii v Mníchove vo februári 2007 vyzdvihol potrebu Ruska pri prijímaní rozhodnutí týkajúcich sa európskej bezpečnosti a súčasne poukázal na skutočnosť, že Európa bude bez Ruska menej bezpečná. Inými slovami, Rusko sa rozhodlo pritvrdiť svoju politiku za účelom revízie inštitucionálneho rámca (OBSE, Rada Rusko- NATO a Bezpečnostný dialóg s EÚ), od ktorého závisí ich možná miera angažovanosti v otázkach európskej bezpečnosti. Rozhodnutie iniciovať medzinárodné rokovania o európskej bezpečnosti boli sprevádzané rôznymi konfrontačnými krokmi, ako napr. použitie vojenskej sily proti Gruzínsku v auguste 2008 a uznanie nezávislosti separatistických provincií Južného Osetska a Abcházsk. Zároveň jednostranné opatrenia - bez konzultácií s partnermi- demonštrovali pripravenosť Ruska urobiť „to, čo uzná za vhodné“, podobne ako tomu bolo v prípade Spojených štátov počas invázie do Iraku v roku 2003. Z vyššie uvedeného možno vyvodit' záver, že kým dané konfrontačné kroky Ruska boli pripravené už v roku 2007, predstavenie novej iniciatívy sa ponechávalo na nového prezidenta Dmitrija Medvedeva, a to z viacerých dôvodov:

1. bol potrebný čas, aby si západní partneri uvedomili bezpečnostný dosah a cenu ruských opatrení;
2. po mníchovskej reči vo februári 2007 a nasledujúcich konfrontačných rozhodnutiach, Vladimír Putin nemohol byť zároveň i zosobnením „konštruktívneho“ návrhu na uzavretie novej bezpečnostnej zmluvy³⁷

Teroristické útoky z 11.septembra síce spojili Rusko a Spojené štáty v otázke boja proti medzinárodnému terorizmu, ale aj napriek tomu sa ich názory na riešenie tejto problematiky v mnohých aspektoch diametrálne odlišovali. Za iniciatívou ruskej podpory amerického boja proti terorizmu možno hľadať predpoklad miernejšieho postoja západu, k ruským aktivitám v Čečensku. Rusko tak dokázalo presvedčiť Spojené štáty, že v krízových momentoch je spoľahlivým partnerom. Putin pokladal vzťahy so Spojenými štátmi za strategické a poukazoval na potrebu konsenzu oboch krajín pri identifikácii hrozieb globálnej stability. Napriek tomuto strategickému partnerstvu nemožno hovoriť o bezproblémovosti, čoho dôkazom bola rozdielnosť názorov oboch krajín na riešenie

³⁷ Duleba, A.: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR*, cit. 2012-14-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282> s. 20

Irackého problému. Rusko jasne deklarovalo, že aj naďalej bude pokračovať vo svojej „multilateralistickej“ politike a pri presadzovaní svojich záujmov sa bude opierať o mierové prostriedky riešenia konfliktov.

2.5 Reštart rusko-amerických vzťahov

Dvadsiate prvé storočie prináša jednotlivým štátom odlišné výzvy v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Koniec Studenej vojny predstavoval ukončenie bipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov a odštartoval tendencie k postupnému vytváraniu multipolárneho prostredia s viacerými geopolitickými centrami. Spojené štáty americké a Ruská federácia však zatiaľ predstavujú najdominantnejších hráčov na svetovom politickom poli. V posledných rokoch sa hovorí o tzv. resetovaní vzťahov medzi bývalými nepriateľmi. Dvadsiate prvé storočie prináša do rusko-amerických vzťahov nielen nové výzvy, ale aj nové formy nebezpečenstva ohrozujúceho suverenitu štátu a bezpečnosť jeho občanov.

V nasledujúcej časti sa pokúsime bližšie charakterizovať základné východiskové pozície ruskej a americkej zahraničnej politiky od nástupu B. Obamu a D. Medvedeva do funkcie prezidenta. V marci 2009 bola zverejnená Správa o smerovaní politiky Spojených štátov amerických voči Ruskej federácii. „Z analýzy vyplýva, že vzájomné vzťahy oboch krajín sú zásadným faktorom pri presadzovaní národných záujmov USA. Komisia, ktorá vytvárala túto správu odporúča:

- vytvoriť z Ruska amerického partnera pri riešení Iránskeho jadrového programu;
- pracovať spoločne za účelom posilnenia režimu medzinárodného znižovania nukleárnych zbraní;
- zabezpečiť bližšiu spoluprácu s Ruskom proti terorizmu a stabilizovať situáciu v Afganistane vrátane posilnenia zásobovacích trás vojskám NATO;
- vytvoriť nový pohľad na obranný systém v Poľsku a Českej republike a rozvinúť spoločný prístup k spoločnej hrozbe zo strany Iránu a iných krajín;
- akceptovať, že ani Ukrajina, ani Gruzínsko nie sú pripravené stať sa členmi NATO a pracovať bližšie s americkými spojencami za účelom rozvoja iných možností ako je možnosť vyhliadky členstva v NATO;
- začať seriózný dialóg kontroly zbraní hromadného ničenia (ZHN), vrátane rozšírenia zmluvy START I.;

- odstrániť obchodné obmedzenia vychádzajúce z Jacksonovno a Vanikovho dodatku a pracovať na prístupí Ruska do WTO za podmienky, že Moskva bude mať vlastnú silnú a konzistentnú snahu vytvoriť nevyhnutné podmienky pre prílev zahraničných investícií.³⁸

Oficiálna pozícia Ruskej federácie vychádzala zo Zahraničnej politickej koncepcie, ktorej základné línie vytýčil v roku 2000 V. Putin a v roku 2009 zrevidoval D. Medvedev. „De facto nadväzuje na doterajšiu doktrínu, ktorá má smerovať k zaisteniu národnej bezpečnosti, ktorá ochráni a posilní zvrchovanosť a teritoriálnu integritu Ruska ako jedného z vplyvných centier moderného sveta; vytvorí priaznivé externé podmienky pre modernizáciu Ruska; vplýva na globálne procesy zaistením formovania spravodlivého a demokratického svetového poriadku zloženého na spoločnom hľadaní riešení medzinárodných problémov; uprednostní nadvládu medzinárodného práva; zabezpečí dobré susedské vzťahy so susediacimi štátmi; vyhľadáva dohodu a súhlasné záujmy s ostatnými štátmi a medzinárodnými spoločenstvami pri hľadaní riešení týkajúcich sa ruských národných priorít; zaistí objektívny obraz krajiny ako globálneho demokratického štátu a spoločensky orientovanej trhovej ekonomiky s nezávislou zahraničnou politikou a zaistí a spropaguje v zahraničí ruský jazyk a kultúru.“³⁹ Rusko tak uznalo, že jednostranné strategické akcie sú zdrojom etnických a náboženských konfliktov, prehlbujú medzištátne rozdiely a sú zdrojom destabilizácie medzinárodných vzťahov. Vzniká tak nový priestor pre nastavenie nového vektora na oboch stranách, ktorý si vyžaduje určitý „reset“ rusko-amerických vzťahov. Nový začiatok bol nevyhnutný hlavne z toho dôvodu, že v súčasnosti musia obe strany čeliť dôležitejším hrozbám ako oni dvaja voči sebe. Spoločné faktory, v ktorých musia obe veľmoci nájsť spoločné stanovisko tvoria predovšetkým nasledujúce menovatele:

- ekonomické vs. politické záujmy
- krehkosť súčasného medzinárodného bezpečnostného prostredia
- redukcia islamského fundamentalizmu v centrálnej Ázii a v Afganistane
- iránsky nukleárny program
- protiraketová obrana v strednej Európe

³⁸ Ďuriš, P.: *Americko-ruské vzťahy. Politika partnerstva?* [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/americko-ruske-vztahy-politika-partnerstva/>

³⁹ Ďuriš, P.: *Americko-ruské vzťahy. Politika partnerstva?* [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/americko-ruske-vztahy-politika-partnerstva/>

- hľadanie konsenzu v otázkach globálnej ekonomickej krízy

Americký prezident Barack Obama, ktorý nastúpil do úradu prezidenta v januári 2009, začal novú kapitolu v dejinách rusko-amerických vzťahov. Prezident Obama vyjadril záujem „reštartovať“ vzťahy medzi Moskvou a Washingtonom, čím sa chcel dištancovať od svojho predchodcu. Súčasne sa spolu so svojím tímom vyjadril za pokračovanie spolupráce v oblastiach, v ktorých sú názory oboch krajín rovnaké. Išlo predovšetkým o problematiku nešírenia jadrových zbraní a boja proti terorizmu. Ďalšou prioritou Spojených štátov, čo sa týka spolupráce s Ruskou federáciou bol Iránsky jadrový program, ako aj operácia NATO-USA v Afganistane. Washington navyše predpokladal, že vážna ekonomická kríza, ktorá zasiahla Rusko na konci roka 2008, Moskvu podnieti k oveľa väčšej spolupráci so Západom. V Moskve však prevládal názor, že svetová finančná kríza, ktorá začala práve v USA, len zhoršila už aj tak veľké angažovanie sa Spojených štátov v regionálnych konfliktoch a prehĺbila tak transatlantickú roztržku, pod ktorú sa podpísali Bushove unilaterálne politiky. USA sa okrem iného museli v posledných rokoch vysporiadať s rýchlym vzostupom nových mocností ako Čína, India, Brazília, a akceptovať tak nové reality multipolárneho sveta, v ktorom by Rusko malo taktiež zastávať významnú úlohu. „Obamu a reštart prijala Moskva veľmi opatrne. Pri tradičnej ruskej posadnutosti protiruskými skrytými stratégiami USA (ako napríklad mýtický Brzezinského plán obkľúčenia, oslabenia a nakoniec rozpadu Ruska) Rusi čakali na kroky Washingtonu, nie na jeho deklarácie.“⁴⁰ Rusko zameriavalo svoju pozornosť už tradične na posilnenie svojho postavenie v regióne SNŠ, rozširovanie NATO na východ, ako aj na projekt rozmiestnenia amerických protiraketových štítov v strednej Európe. „Obama Rusom skomplikoval život. Na jednej strane jeho vyhlásenia otvorili nové možnosti na presadzovanie ruských záujmov vrátane formovania nového inštitucionálneho usporiadania medzi Ruskom a Západom. Na druhej strane jeho popularita v zahraničí znížila možnosť Moskvy hrať na strunu protiamerického sentimentu vo viacerých regiónoch a aj vnútorne, v rámci Ruska. Navyše Moskva reštart vykreslila skôr ako nevyhnutnú opravu dovedty chybných krokov USA, a nie ako obojsmerný proces vzájomných ústupkov.“⁴¹

⁴⁰ Ďuriš, P.: *Americko-ruské vzťahy. Politika partnerstva?* [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/americko-ruske-vztahy-politika-partnerstva/>

⁴¹ Ďuriš, P.: *Americko-ruské vzťahy. Politika partnerstva?* [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/americko-ruske-vztahy-politika-partnerstva/>

2.5.1 Ruské zisky a straty

Viac ako tri roky po vyhlásení reštartu možno pozorovať jednotlivé výsledky:

1. po prvé, bola uzavretá nová zmluva START, ktorej sa Kreml' roky dožadoval. Hlavný úspech spočíval v tom, že zmluva aspoň formálne uznáva paritu jadrových zbraní medzi Ruskom a Spojenými štátmi a zohľadnila dôležité požiadavky Ruska týkajúcich sa zásadnej redukcie nosičov, ako aj overovacích mechanizmov.
2. po druhé, proces východného rozširovania NATO sa pozastavil predovšetkým po rusko-gruzínskej vojne, a teda vstup Ukrajiny a Gruzínska do Aliancie je v blízkej budúcnosti nulový. Toto možno pokladať za veľký úspech Kremľa, ktorý proti východnému rozšíreniu roky bojoval
3. po tretie, v septembri roku 2009 prezident Obama verejne vyhlásil, že Washington ustúpil od svojich plánov postaviť radar v Českej republike a rozmiestniť pozemné strely v Poľsku. Evidentnú radosť Moskvy z tohto rozhodnutia zatienila skutočnosť, že nový koncept protiraketového štítu predpokladá rozmiestnenie iného typu striel v strednej a východnej Európe.
4. Rusko potešil pokles angažovanosti Spojených štátov vo východnej Európe a na južnom Kaukaze ako aj zdráhanie sa vo vojenskej spolupráci USA s Gruzínskom. „Vo svojej rétorike však Washington stále odmieta uznať de facto existenciu ruskej záujmovej sféry v regióne SNŠ a usiluje sa konsolidovať svoju vojenskú prítomnosť v strednej Ázii.“⁴²
5. V januári 2011 vstúpila do platnosti dlho odkladaná dohoda o jadrovej civilnej spolupráci medzi Spojenými štátmi a Ruskou federáciou. Takzvaná dohoda 123, podpísaná v roku 2008, bola odložená po rusko-gruzínskej vojne. Prezident Obama sa rozhodol vrátiť rokovania o zmluve do Kongresu s cieľom oživiť dialóg v rámci obchodnej a bezpečnostnej spolupráce s Ruskom. Dohoda o civilnej jadrovej spolupráci umožňuje USA a Rusku výmenu jadrovej energetickej technológie a užšiu spoluprácu v boji proti šíreniu jadrových zbraní. Moskva očakáva že to povedie k lukratívnym kontraktom pre ruské firmy, vrátane projektov na obohacovania uránu a produkciu uránového paliva.

⁴² Menkiszak, M.: *Prečo rusko-americký reštart nie je prekvapením*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.zahranicnapolitika.sk/index.php?id=1118&tl=13>

2.5.2 Obamov potenciál

1. Z pohľadu Obamovej administratívy bola nová zmluva START rovnako úspechom, nakoľko zohrala rozhodujúcu úlohu v snahe prispieť ku globálnemu jadrovému odzbrojeniu.
2. V otázke Afganistanu, Rusko umožnilo tranzit amerického letectva cez svoje územie, čo bolo pre Spojené štáty veľmi dôležité, nakoľko preprava nad Pakistanom je čoraz komplikovanejšia. Hoci Moskva sprostredkovala tranzit amerických vojakov do Afganistanu, jasne deklarovala svoje stanovisko, že si nepraje americkú prítomnosť v tomto regióne a odmietala akúkoľvek ďalšiu angažovanosť v tomto smere, týkajúcu sa neziskových vojenských dodávok do Afganistanu vrátane finančnej pomoci pre vládu v Kábule. „Navyše Moskva aktívne lobovala proti predĺženiu amerického prenájmu tranzitnej základne na letisku Manas v Kirgizsku, ktorá je kľúčová pre operáciu v Afganistane (hoci je pravdepodobne pripravená akceptovať ho za svojich podmienok) a vyjadrila obavy v súvislosti s rastúcou bezpečnostnou spoluprácou medzi USA a niektorými štátmi strednej Ázie.“⁴³
3. V ďalšej kľúčovej otázke pre Spojené štáty, týkajúcej sa iránskeho jadrového programu, sa podarilo presvedčiť Moskvu, aby sa zúčastnila štvrtého kola sankcií proti Iránu. „Moskva pokračovala v oneskorení dohodnutej dodávky rakiet S-300 Iránu, ako gesto smerom k Washingtonu a Tel Avivu. Na druhej strane Rusko stále robí čo môže, aby obmedzilo sankcie proti Iránu a odmieta obmedziť spoluprácu s Teheránom, vrátane spolupráce v jadrovej sfére (formálna procedúra spustenia jadrovej elektrárne v Búšehri, ktorú postavili Rusi, je toho príkladom). Moskva tak účinne podkopáva úsilie USA izolovať Irán s cieľom vyvinúť naň tlak, aby upustil od svojho úsilia získať jadrové zbrane.“⁴⁴
4. Napriek zjavnému otepleniu v rusko-amerických vzťahoch a prehĺbeniu vzájomnej spolupráce predovšetkým v bezpečnostnej oblasti sa Washington obáva niektorých zahranično-politických línií Kremľa. Ide predovšetkým o ruskú podporu protiamerických režimov na Kube, vo Venezuely a Bolívií, kontakty na vysokej

⁴³ Menkiszak, M.: *Prečo rusko-americký reštart nie je prekvapením*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.zahranicnapolitika.sk/index.php?id=1118&tl=13>

⁴⁴ Menkiszak, M.: *Prečo rusko-americký reštart nie je prekvapením*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.zahranicnapolitika.sk/index.php?id=1118&tl=13>

úrovni s lídrami Hamasu, ako aj zvýšenie angažovanosti sa Ruska v Arktíde alebo v neposlednom rade aktívna ruská špionáž proti USA.

Prehĺbenie spolupráce medzi Spojenými štátmi a Ruskou federáciou je potrebné vnímať v širšom kontexte. Súčasný obrat v bilaterálnych vzťahoch oboch veľmocí prebieha v úplne inej situácii, než aká bola na začiatku 90. rokov, či bezprostredne po 11. septembri v roku 2001. Súčasnú postavenie Ruskej federácie na medzinárodnej scéne je oveľa silnejšie a ani svetová finančná kríza výrazne neohrozila jeho stabilitu. Obe strany majú silný záujem pokračovať v prehĺbovaní vzájomnej spolupráce. Oproti minulosti však Rusko čoraz intenzívnejšie apeluje na to, že musí ísť o rovnoprávne partnerstvo, za podmienok, ktoré bude Rusko minimálne spoludefinovať.

3 Ekonomické aspekty americko-ruských vzťahov

„Rozpad ZSSR v roku 1991 znamenal nielen koniec bipolárneho svetového poriadku, ale taktiež vznik špecificky novej medzinárodno-ekonomickej reality. Tá sa prejavila nielen zmenou a redefiníciou globálneho poriadku z vojensko-bezpečnostného hľadiska, ale taktiež dramatickou premenou hospodárskej sústavy sveta, vyplývajúcej z nástupu transformácie bývalých riadených ekonomík sovietskeho bloku. Táto zmena priniesla nielen dramatickú premenu štruktúry ekonomických vzťahov západných krajín a ich bývalých nepriateľov, ale taktiež odstránila dôvod sankčnej politiky, ktorú západné krajiny na čele so Spojenými štátmi uplatňovali, predovšetkým v oblasti strategických technológií a výskumu.“⁴⁵ V roku 1948 uvalili Spojené štáty na Sovietsky zväz tzv. strategické embargo, ktoré bránilo krajinám „komunistického bloku“ dovážať strategické suroviny a technológie z USA. Tento sankčný mechanizmus sa odvíjal predovšetkým od vzťahu medzi Washingtonom a Moskvou. V roku 1972 podpísali Spojené štáty a ZSSR obchodnú dohodu, ktorou sa výrazne zredukoval počet tovarov, na ktoré sa dovtedy embargo vzťahovalo. Spojené štáty sa však začali domnievať, že udržiavanie obchodných väzieb s východným blokom prináša výhody predovšetkým komunistickým krajinám. V období Gorbačovovej perestrojky súhlasili západné krajiny s úverovaním neproduktívnej sovietskej ekonomiky. Týmto spôsobom chceli podporiť reformy v Sovietskom zväze a súčasne posilniť vlastné hospodárske postavenie v tomto regióne. Po rozpade Sovietskeho zväzu došlo k zmene sankčnej politiky voči Ruskej federácii zo strany Spojených štátov, no aj napriek tomu sankcie neprestali zasahovať do vzájomných hospodárskych vzťahov. Rozpad uzavretého systému ekonomík združených v RVHP poukázal na potrebu reorientácie z centrálne plánovanej ekonomiky na trhovú. V tejto súvislosti prechádzalo Rusko veľmi zložitým obdobím transformácie. Prispela k tomu aj skutočnosť, že politické elity Kremľa sa rozhodli pre transformáciu cestou tzv. šokovej terapie, namiesto postupnej premeny. Bol to práve prvý demokraticky zvolený prezident Boris Jeľcin, ktorý dokázal presvedčiť väčšinu populácie o tom, že systém direktívneho plánovania nedokázal vytvoriť efektívny ekonomický mechanizmus a inicioval potrebné reformy s cieľom ekonomickej reštrukturalizácie a makroekonomickej stabilizácie. Hoci bolo jeho zásluhou, že sa v Rusku zaviedla trhovú ekonomiku a vybudoval sa súkromný sektor, obdobie jeho vlády sa spája s mnohými negatívami, ktoré táto premena priniesla.

⁴⁵ Chovanec, F., *Ekonomické aspekty americko-ruských vzťahov IV*. [cit. 2012-14-04] Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/ekonomicke-aspekty-americko-ruskych-vztahov/>

Jeľcinove Rusko sa vyznačovalo všade prítomnou korupciou, hospodárskym poklesom a politickými ako aj spoločenskými problémami. Netransparentná privatizácia mala za následok vznik mimoriadne vplyvnej skupiny finančných a priemyselných magnátov, ktorých vplyv na domácu i zahraničnú politiku sa neustále zvyšoval. „Kríza sa prejavovala dramatickým poklesom hrubého domáceho produktu, v poklese výrobných dynamiky a predovšetkým v raste nezamestnanosti. Vláda sa pokúšala situáciu zvládnuť obmedzovaním dovozu, predovšetkým spotrebných tovarov. Reálne príjmy v roku 1993 boli zhruba o tretinu nižšie ako v roku 1991. Nekoncepčná „reforma“, ktorá na jednej strane liberalizovala ekonomické prostredie sa neopierala o nevyhnutné podmienky fungovania trhovej ekonomiky (predovšetkým v oblasti podnikateľskej legislatívy, vlastníckych vzťahov, vládnych stimulov). Zahraničné investície, ktoré sa mohli stať hlavným motorom oživenia rastu ruskej ekonomiky, začali do krajiny vo väčšej miere prúdiť až od roku 1995, kedy presiahli úroveň 2 miliárd USD. Vzhľadom k nedostatočnej konkurencieschopnosti nedokázali ruské vlády v 90. rokoch ponúknuť investorom dostatočné stimuly a podmienky, porovnateľné s inými krajinami SVE.“⁴⁶ Z hľadiska úspešnosti ruských reforiem možno popri vytvorení relatívne flexibilného pracovného prostredia hovoriť o bankových a monetárnych reformách. Stabilita bankového sektora sa však ukázala ako labilná v súvislosti s vypuknutím krízy v auguste v roku 1998. „Problémy s realizáciou fiškálnej reformy, ktorá mala zvýšiť príjmy štátu a závislosť rozpočtu od krátkodobých pôžičiek, ktorými sa financoval jeho deficit, viedli v roku 1998 k vážnej finančnej kríze. Podnietil ju jednak pokles svetových cien ropy ako hlavného zdroja exportných príjmov a jednak pokles dôvery investorov po ázijskej ekonomickej kríze. V dôsledku krízy došlo k štvornásobnému poklesu hodnoty ruského rubľa, zmrazeniu zahraničných investícií, spomaleniu, resp. neschopnosti splácania zahraničných záväzkov (tzv. default), krachu obchodných operácií realizovaných cez bankovú sústavu a k zvýšenej hrozbe vysokej inflácie.“⁴⁷ Antikrizový program z dielne premiéra Kirijenka stroskotal na politických sporoch v Dume. Fenomén politickej nestability v roku 1998 sa prejavil v tom, že prezident Jeľcin v priebehu roku trikrát odvolal vládu a stále nenachádzal vhodného kandidáta. Nakoniec bol v septembri 1998 so súhlasom parlamentu vymenovaný za predsedu vlády J. Primakov, ktorému sa podarilo stabilizovať finančnú situáciu v krajine. Ruskej federácii sa teda podarilo s pomocou Spojených štátov a Európskej únie relatívne

⁴⁶ Chovanec, F., *Ekonomické aspekty americko-ruských vzťahov IV*, [cit. 2012-14-04] Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/ekonomicke-aspekty-americko-ruskych-vztahov/>

⁴⁷ Lipková E. a kol.: *Medzinárodné hospodárske vzťahy II*. 2002. s. 66

rýchlo krízu zvládnuť a začala zaznamenávať najvyššie hodnoty rastu HDP od rozpadu Sovietskeho zväzu. „Značný ekonomický rast podnietila devalvácia rubľa, ktorá zabezpečila významný odbyt výrobkov domácich producentov na úkor zdraženého importu, a následná stabilizácia meny. Navyše, Rusko profitovalo aj z nízkej inflácie, ktorá bola takmer pod kontrolou, a z priaznivých cien ropy na svetových trhoch, keďže energetické suroviny boli a sú hlavnou exportnou komoditou krajiny. Podarilo sa opäť zvýšiť mieru investícií a pokrok bol dosiahnutý aj v otázke vysokého zahraničného dlhu Ruska. V r. 1999, keď mala krajina obmedzený prístup k finančným zdrojom medzinárodných inštitúcií, splatila vláda dokonca až polovicu svojich záväzkov a dohodol sa aj odklad splácania dlhu bývalého ZSSR.“⁴⁸Fenomén previazanosti politiky a ekonomiky, netransparentnosť a štrukturálne problémy súvisiace s transformáciou ruskej ekonomiky ostro kontrastovali s relatívne stabilným a kontinuálnym vývojom amerického hospodárstva. Zatiaľ čo ruská ekonomika po rozpade Sovietskeho zväzu prekonávala obdobie krízy v súvislosti s transformáciou z centrálne riadenej ekonomiky na trhovú, americké hospodárstvo prežilo v 90.rokoch obdobie rastu a prosperity. „Rozdiely medzi oboma ekonomickými celkami v ich štruktúre, orientácii, veľkosti a dynamike boli a zostali podstatné. Predovšetkým, americká ekonomika nie je závislá na exporte do takej miery ako je to v prípade ruskej. Vývoz surovín je pre Rusko rozhodujúcim zdrojom príjmov a export vysoko prevyšuje dovoz tovarov. Naopak, v prípade USA ide o ekonomiku založenú na spotrebe, a importy tovarov do krajiny dlhodobo prevyšujú vývozy. Kontrast medzi štruktúrou ruského exportu (prevažne uhl'ovodíky) a amerického exportu (prevažne špičkové technológie, mikroelektronika, počítačová technika, automobily, investície etc.) najviac vypovedajú o štruktúre oboch ekonomík. Nepochopiteľná zostáva miera výkonnosti, konkurencieschopnosti a produktivity, a to predovšetkým zo štrukturálnych dôvodov.“⁴⁹ Vzájomná obchodná výmena bola a ešte stále je výrazne poddimenzovaná, predovšetkým vzhľadom na význam a veľkosť oboch ekonomík. Vzájomný obchod do roku 2003 v priemere nepresiahol hodnotu 10 mld. USD, čo z Ruska robí pre Spojené štáty obchodného partnera stredného významu. Slabý export amerických producentov do Ruska je okrem iného aj dôsledkom slabej absorpčnej schopnosti ruského trhu na zahraničné tovary v dôsledku čoho celková bilancia vzájomného toku tovarov z pohľadu Spojených štátov vyznievala záporne. Z pohľadu

⁴⁸ Chovanec, F., *Ekonomické aspekty americko-ruských vzťahov IV*, [cit. 2012-14-04] Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/ekonomicke-aspekty-americko-ruskych-vztahov/>

⁴⁹ Chovanec, F., *Ekonomické aspekty americko-ruských vzťahov IV*, [cit. 2012-14-04] Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/ekonomicke-aspekty-americko-ruskych-vztahov/>

investícii je tok kapitálu logicky vyšší zo Spojených štátov do Ruskej federácie. Bol to práve prezident Putin, ktorému sa podarilo zvýšiť podiel amerických investícií na ruskom trhu. V roku 2003 došlo k nárastu amerických investícií v Rusku o takmer 30% v porovnaní s rokom 2002 v celkovej hodnote viac ako 600 miliónov dolárov. Najviac investícií prebehlo tradične v rámci energetického sektora. Postupnou diverzifikáciou štruktúry odvetví, do ktorých smeroval prílev amerických investícií, prišli významné investície aj do papierenského a drevárskeho priemyslu. „Investície však prúdili aj opačným smerom, čoho dôkazom bol aj kapitálový vstup jednej z najväčších firiem v oblasti produkcie drahých kovov MMC Norilsk Nickel do amerického Stillwateru v roku 2003.“⁵⁰ Vzájomná obchodná výmena a investície tak postupne začali nadobúdať globalizačné tendencie a boli oveľa viac ovplyvňované trhom a menej politikou, ako tomu bolo v 90. rokoch. Ekonomika Spojených štátov amerických má silné základy, ktoré pramenia predovšetkým z technologického pokroku, kvalitnej infraštruktúry, stabilného podnikateľského prostredia, ktoré spolu s vierohodným finančným a právnym systémom krajine zabezpečujú vhodné podmienky pre udržanie si jedného dominantného postavenia v rámci svetového hospodárstva. Na druhej strane, ekonomika Ruskej federácie bude závisieť od schopnosti vlády vytvoriť v krajine vhodné podmienky na dosahovanie hospodárskeho rastu. „Konkrétna stratégia integrácie ruskej ekonomiky do svetového hospodárstva a rastúca konkurencieschopnosť ruskej ekonomiky je teda podmienená politickými podmienkami a rozložením síl v ruskej ekonomike. S upevnením postavenia prezidenta a „silovikov“ – predstaviteľov silových štruktúr a tajných služieb v rámci politického systému v krajine sa vytvorili predpoklady vzniku paternalistického štátneho kapitalizmu s výrazne deformovaným konkurenčným prostredím a prepojením kapitálu a politickej moci, čo Rusko ešte viac odlíši od demokratických krajín so slobodnou trhovou ekonomikou.“⁵¹ V posledných rokoch, popri politickej a bezpečnostnej dimenzii, ktorá je vo vzťahoch Ruska a USA stále dominantná, sa vzájomná spolupráca rozširuje práve o ekonomickú dimenziu. Dôraz na hospodársku spoluprácu kladie aj súčasný šéf Bieleho domu B. Obama, podľa ktorého práve posilnenie ekonomických vzťahov posunie vzťahy s Moskvou na novú úroveň. Dôkazom tohto trendu bola aj návšteva prezidenta Medvedeva

⁵⁰ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit. 2012-14-04]. Dostupné na internete:

<http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s.35

⁵¹ Chovanec, F.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit. 2012-14-04] Dostupné na internete:

<http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf> s.35

v Spojených štátoch v júni v roku 2011, ktorej jedným z hlavných cieľov bola snaha o získanie amerických investícií, predovšetkým v oblasti informačných technológií. Za týmto účelom navštívil aj počítačový a internetový park Silicon Valley v Kalifornii, kde sa stretol so zástupcami viacerých firiem podnikajúcich v tejto oblasti, usilujúc sa vzbudiť u nich záujem investovať v technologickom parku, ktorý Rusko plánuje vybudovať v Skolkove pri Moskve. Rusko ponúka potenciálnym zahraničným investorom rozsiahle daňové prázdniny, zjednodušený vízový režim a ďalšie výhody. Nový štart rusko-amerických bilaterálnych vzťahov predstavuje aj vstup Gazpromu na americký trh. Gazprom bude do USA predbežne dodávať prostredníctvom svojej spoločnej dcérskej spoločnosti s nórsnym Statoilom skvapalnený nórsky plyn, čo je jasným dôkazom toho, že Rusko sa skutočne snaží o diverzifikáciu svojich odberateľov. Napriek tomu, že posilnenie ekonomickej spolupráce s Moskvou bolo od studenej vojny súčasťou agendy každého amerického prezidenta, úspechy boli v tomto smere len čiastočné. Spoluprácu prezidenta Obamu a prezidenta Medvedeva však možno považovať za najúspešnejšiu za posledných desať rokov. Vzájomná obchodná výmena medzi USA a Ruskom sa za posledný rok zvýšila o 33% a predstavuje takmer 31 miliárd dolárov. Aj napriek tomu, že vzájomná výmena tovarov medzi týmito krajinami je ešte stále poddimenzovaná vzhľadom na ekonomickú silu oboch krajín, možno tento výsledok pokladať za úspešný. Obom prezidentom sa tak za posledných päť rokov podarilo posunúť ekonomické vzťahy medzi Moskvou a Washingtonom na diametrálne novú úroveň.

3.1 Obchodná výmena

Napriek tomu, že v posledných rokoch obchodná výmena medzi Spojenými štátmi a Ruskou federáciou rýchlo rástla, je ešte stále na veľmi nízkej úrovni. Od roku 2000 narastala hodnota exportu z USA do Ruska ročne v priemere o 22%, kým import z Ruska do Spojených štátov rástol ročne v priemere o 19%. Aj napriek tejto stúpajúcej tendencii, podiel amerického vývozu smerom do Ruska na celkovom exporte krajiny činil v roku 2008 len 0,7%. O niečo vyššiu hodnotu dosiahol podiel importu z Ruska na celkovom importe USA- 1,3%. Vzhľadom na odlišnú priemyselnú štruktúru oboch krajín je zrejmé, že až 90% vzájomnej obchodnej výmeny tvorí práve medziodvetvový obchod. Konkrétne, najvyšší podiel na vývoze z USA do RF mali nukleárne zariadenia, mäsové výrobky a automobily, zatiaľ čo na dovoze z Ruska do Spojených štátov na prvých troch priečkach dominovali minerálne palivá, hliník a anorganické chemikálie. Zaujímavosťou vzhľadom na ešte stále nízku úroveň vzájomného obchodu je skutočnosť, že Rusko predstavuje pre

Spojené štáty najväčší odbytový trh s kuracím mäsom. Až 39% celkového vývozu kurčiat z USA smerovalo práve do RF. Dovoz hnojív do Ruska sa v období rokov 2000-2008 podieľal až 32% na celkovom vývoze hnojív zo Spojených štátov a podiel amerického vývozu základných kovov a niklu smerom do Ruska činil v tomto období 19%. Na strane ruského dovozu, takmer 60% lietadiel a kozmických lodí pochádzalo práve zo Spojených štátov.⁵² Objem vzájomnej obchodnej výmeny je limitovaný predovšetkým štrukturálnymi dôvodmi, ktoré bránia rozvoju intenzívnejších ekonomických väzieb. Prekážky vzájomného obchodu siahajú od technických dôvodov až po nízku konkurencie schopnosť ruských obchodovaných tovarov, s výnimkou energetického sektora. V nasledujúcej časti sa pokúsim bližšie charakterizovať jednotlivé aspekty, ktoré bránia rozvoju intenzívnejších hospodárskych väzieb medzi týmito veľmocami:

1. štrukturálne dôvody- medzi štrukturálne dôvody, ktoré obmedzujú ekonomické vzťahy medzi Washingtonom a Moskvou možno zaradiť veľkú geografickú vzdialenosť, jazykovú odlišnosť, relatívny nedostatok kultúrnych väzieb, nezabúdajúc na obdobie studenej vojny
2. technologické prekážky- aj napriek vyššie uvedeným štrukturálnym prekážkam, existuje mnoho spôsobov ako zvýšiť obchodné toky medzi Ruskou federáciou a Spojenými štátmi. Napriek tomu, že Rusko je druhým najväčším producentom ropy na svete, podiel ruskej ropy na celkovom importe USA sa pohyboval v rokoch 2000-2008 priemerne na úrovni 3%. Za týmto nízkym číslom možno hľadať historické dôvody, no ďalším z dôvodov tejto skutočnosti je fakt, že americké ropné rafinérie nedokážu spracovať ruskú ropu. Americký dovoz zemného plynu z Ruska je predovšetkým obmedzený tým, že medzi USA a RF nie sú žiadne plynovody, ktoré by uľahčili distribúciu ruského plynu do Spojených štátov. Alternatívou k budovaniu plynových potrubí je distribúcia plynu v skvapalnenom stave, no toto riešenie je ešte stále veľmi finančne náročné, a teda pre Spojené štáty nerentabilné. Avšak práve prehĺbenie energetickej spolupráce by však výraznou mierou prispelo k posilneniu bilaterálnych vzťahov. Významný posun v tomto smere nastal v auguste minulého roka, kedy sa spoločnosti ExxonMobil a Rosneft

⁵²Nestmann, T.: *US- Russia economic relations*: Deutsche Bank research. [cit. 2012-14-04] Dostupné na internete: http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD000000000243816.PDF

dohodli na ťažbe ropy a zemného plynu v ruskej arktickej oblasti. Tento rusko-americký energetický kontrakt umožňuje najväčšej americkej ropnej spoločnosti získať prístup k zásobám ruského plynu a ropy. Na strane druhej, dohoda predstavuje pre Rosneft možnosť investovať v Mexickom zálive a Texase. „Exxon a Rosneft spoločne investujú 3,2 miliardy dolárov (2,2 miliardy EUR) do rozvoja Východných Prinovozemľovských blokov 1, 2 a 3 a licenčnom bloku Tuapse v Čiernom mori. Rosneft bude vlastniť 66,7% spoločného podniku a americká firma zvyšok. Podľa Exxonu ide o jedny z najslubnejších a najmenej rozvinutých morských nálezísk na svete, s vysokým potenciálom pre ropu a plyn. Rosneft nezíska len prístup k technológiám a skúsenostiam Exxonu s ťažbou v zložitom prostredí, ale aj podiel na jeho aktivitách v USA.“⁵³

3. nízka konkurencie schopnosť ruských tovarov mimo energetického sektora- ako som už spomínala, vnútro odvetvový obchod týkajúcich sa rovnakých tovarov je na veľmi nízkej úrovni. To je predovšetkým spôsobené nízkou konkurencie schopnosťou ruských obchodovaných tovarov mimo energetického sektora. Hlavným problémom medzinárodnej konkurencie schopnosti ruskej ekonomiky je nedostatočne rozvinuté podnikateľská klíma a inštitucionálne prostredie. Je potrebné vytvoriť priaznivejšie podmienky pre podnikanie, odstrániť korupciu a zabezpečiť právny poriadok v Ruku.
4. ďalším faktorom, ktorý obmedzuje obchodné vzťahy medzi USA a RF je platnosť Jackson- Vanikovho dodatku, ktorý prijal Kongres v roku 1974 ako reakciu na vtedajšie odmietnutie Sovietskeho zväzu umožniť emigráciu najmä židov, do Izraela. Avšak, minulý rok sa z iniciatívy prezidenta Obamu začali rokovania v Kongrese o zrušení platnosti tohto zákona. Podľa prezidenta Obamu nastal správny čas rokovať s Kongresom o zrušení platnosti zákona predovšetkým v súvislosti so vstupom Ruska do WTO.
5. ďalšou významnou prekážkou v rozvoji obchodnej spolupráce medzi USA a RF bola skutočnosť, že Rusko nebolo členom Svetovej obchodnej organizácie. Zmena však nastala tento rok, kedy Rusko po 18-ročnom úsilí konečne vstúpilo do WTO. Kremel' očakáva, že vstup do WTO prinesie federácii množstvo výhod. Krajina si sľubuje prilákanie zahraničných investorov, bankových i finančných služieb. Vstup

⁵³ Rusko-americký energetický megakontrakt. In: *Euractiv*. [online]. 31.08.2011 [cit. 2012-22-04]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/energetika/clanok/rusko-americky-energeticky-megakontrakt-017737>

do Svetovej obchodnej organizácie však nesúvisí len s ekonomickými výhodami. Vstupom do WTO sa nezvýši len objem obchodných transakcií medzi Ruskou federáciou a ostatnými krajinami, ale dôjde aj k prehĺbeniu politických väzieb. Rusko tak stojí pred významným míľnikom vo svojej existencii a závisí len od neho, ako svoju novú pozíciu zvládne, či už z pohľadu ochrany vlastných producentov alebo prilákania zahraničných investícií.

4 Prehľad doterajších zmlúv medzi Ruskou federáciou, bývalým ZSSR a USA o bezpečnosti a odzbrojovaní

4.1 SALT I.

Predstavuje niekoľko bilaterálnych zmlúv ohľadom obmedzenia strategických zbraní medzi Sovietskym zväzom a Spojenými štátmi americkými, ktorým predchádzali dlhoročné rokovania. Rokovania prebiehali od roku 1969 do mája 1972. 26. mája 1972 podpísali americký prezident Richard Nixon a generálny tajomník SSZ Leonid Brežnev v Moskve dve významné zmluvy pod skratkou SALT I.

1. *Zmluva o obmedzení systémov protiraketovej obrany (Anti- Ballistic Missiles Treaty- ABM)*, ktorá zaväzovala obidve strany k obmedzeniu počtu antibalistických raketových systémov, čo bolo v čase budovania protiraketovej obrany nevyhnutnou podmienkou pre zahájenie procesu obmedzovania a znižovania strategických útočných zbraní. „Je to dané tým, že určitá kapacita protiraketovej obrany, ktorá je schopná zničiť určité množstvo útočných rakiet protivníka, núti druhú stranu o túto kapacitu zvyšovať počet svojich útočných rakiet a nie ich znižovať.“⁵⁴
2. „*Dočasná dohoda o niektorých opatreniach na obmedzenie strategických útočných zbraní* stanovila pre obidve strany maximálne počty strategických útočných rakiet umiestených na pevnine a na ponorkách a počet ponoriek s týmito raketami na palube s platnosťou na 5 rokov“⁵⁵

4.2 SALT II.

Napriek pokračujúcemu súpereniu medzi Spojenými štátmi a Sovietskym zväzom aj naďalej prebiehali rozhovory o ďalšom obmedzení strategických zbraní. K podpisu druhej dohody v tomto smere však došlo až na stretnutí L. I. Brežneva a J. Cartera vo Viedni v júni 1979. „Dohoda zaväzovala obidve strany obmedziť počet odpaľovacích zariadení medzikontinentálnych balistických rakiet umiestených na pevnine (ICBM), odpaľovacích zariadení medzikontinentálnych balistických rakiet na ponorkách (SLBM), strategických

⁵⁴Novotný, A. : Obmedzenie a zníženie startegických zbraní- I.časť. [cit. 2012-25-04].Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/obmedzenie-a-znizenie-strategických-zbrani>

⁵⁵Novotný, A. : Obmedzenie a zníženie startegických zbraní- I.časť. [cit. 2012-25-04].Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/obmedzenie-a-znizenie-strategických-zbrani>

bombardovacích lietadiel a strategických riadených striel typu vzduch - zem (ASALM) na 2400 kusov (od 1. 1. 1981 len 2250 kusov). Z tohto počtu mohlo byť len 1320 rakiet vybavených viacnásobnými samostatne manévrujúcimi hlavicami (systém MARV). Dohoda stanovila aj maximálny počet bojových hlavíc na jednej rakete (10 hlavíc pre systémy ISBM a ASALM a 14 hlavíc pre systém SLBM) a maximálny počet 28 striel s plochou dráhou letu s doletom väčším ako 600km v jednom strategickom bombardovacom lietadle. Súčasťou dohody bol protokol, ktorý zaväzoval obe strany dočasne nevyvíjať riadené strely s plochou dráhou letu s doletom vyšším ako 600km a nerobiť skúšky týchto striel vybavených viacnásobnými manévrujúcimi hlavicami.⁵⁶

Táto dohoda de facto stanovila rovnováhu v oblasti strategických zbraní. Druhá zmluva v oblasti znižovania strategických zbraní (SALT-2) uzavretá medzi USA a ZSSR bola práve pre sovietsku stranu veľkým diplomatickým úspechom nakoľko zodpovedala ich koncepcii vojenského velenia. K opätovnému narušeniu vzťahov medzi Washingtonom a Moskvou došlo už koncom roka 1979, v dôsledku prevratu v Afganistane. Sovietsky zväz využil spory v krajine a 26. decembra 1979 zahájil vojenskú intervenciu. Občianska vojna pokračovala aj po odchode sovietskych vojsk, avšak už ako vnútorná záležitosť. Spojené štáty a Sovietsky zväz však aj naďalej podporovali proti sebe stojace strany. Dôsledkom sovietskej invázie bolo odmietnutie amerického Senátu ratifikovať zmluvu SALT-2, a rtať bola zmluva odložená na neurčito.

4.3 START I.

Zmluvu o znížení strategických zbraní, známu pod skratkou START I. podpísali v júli 1991 americký prezident G. Bush a prezident Sovietskeho zväzu M. Gorbačov. Táto zmluva predstavovala významný posun v procese znižovania strategických zbraní nakoľko sa jednalo o dovtedy najrozsiahlejšiu redukciu počtu jadrových zbraní. Zmluva vstúpila do platnosti 5. decembra 1994 a vymedzila nasledovné:

- limitovala počet náloží na oboch stranách na 6000 kusov,
- limitovala počet nosičov na oboch stranách na 1600 kusov,
- zahŕňala okrem systémových rakiet ICBM, SLBM aj strategické bombardéry

⁵⁶ Novotný, A. : Obmedzenie a zníženie startegických zbraní- I.časť. [cit. 2012-25-04].Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/obmedzenie-a-znizenie-strategických-zbrani>

- netýkala sa námorných riadených striel s plochou dráhou letu (SLCM)- obidve strany sa však zaviazali, že nebudú disponovať viac ako 880-timi strelami s doletom väčším ako 600km

Implementáciu zmluvy skomplikoval rozpad Sovietskeho zväzu. „Túto situáciu riešil *Protokol k Zmluve medzi USA a ZSSR o znížení strategických zbraní*, známy ako Lisabonský protokol z mája 1992. Protokol uznal RF, Bielorusko, Ukrajinu a Kazachstan za nástupnícke štáty ZSSR v zmysle ich záväzkov vyplývajúcich zo zmluvy START. Tri neruské štáty sa zaviazali v čo najkratšom čase pristúpiť k Zmluve o nešírení jadrových zbraní.“⁵⁷ Platnosť zmluvy vypršala 5. decembra 2009.

4.4 START II.

Zmluva o znížení stavu strategických zbraní (START II), ktorá bola oficiálne podpísaná v Moskve v roku 1993 americkým prezidentom G. Bushom a ruským prezidentom B. Jeľcinom, zaväzovala obidve strany eliminovať všetky medzikontinentálne balistické rakety so samostatne navádzanými jadrovými hlavícami vrátane tzv. ťažkých rakiet a znížiť celkové množstvo bojových hlavíc, a to nasledovne:

- počet náloží: USA 3000 kusov, RF 3500 kusov;
- limit nosičov nebol stanovený

V septembri 1997 RF a USA podpísali Protokol k zmluve START II, ktorý predĺžil konečný dátum redukcie zbraní z roku 2003 na rok 2007. Spojené štáty zmluvu ratifikovali v roku 1996, ruská strana o 4 roky neskôr. Zmluva však nikdy nevstúpila do platnosti, pretože americký senát dodatočne neratifikoval Protokol z roku 1997 a niekoľko dodatkov k Zmluve o obmedzení systémov protiraketovej obrany z roku 1972, ktoré boli podmienkou realizácie zmluvy START II. RF po odstúpení USA od tejto zmluvy v roku 2002 oznámila svoje rozhodnutie nerešpektovať podmienky zmluvy START II z dôvodu americkej invázií v Iraku, vojenskej akcii v Kosove a ďalšieho rozširovania NATO.⁵⁸

„V marci 1997 RF a USA podpísali *Smernicu zmluvy START III*, podľa ktorej by mala budúca zmluva obsahovať záväzok zníženia počtu jadrových hlavíc na 2000 až 2500 kusov

⁵⁷ Novotný, A. : Obmedzenie a zníženie startegických zbraní- I.časť. [cit. 2012-25-04].Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/obmedzenie-a-znizenie-strategických-zbraní>

⁵⁸ Novotný, A. : Obmedzenie a zníženie startegických zbraní- I.časť. [cit. 2012-25-04].Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/obmedzenie-a-znizenie-strategických-zbraní>

do konca roku 2007. Mala by sa zvýšiť prehľadnosť inventarizácie jadrových hlavíc a ich ničenia.⁵⁹

4.5 SORT

Zmluvu o znížení strategických útočných potenciálov podpísali v roku 2002 americký prezident G. W. Bush a ruský prezident V. Putin. Zmluva bližšie definovala záväzky vyplývajúce zo Smernice z roku 1997 limitovaním počtu jadrových hlavíc na strategických nosičoch v operačnom nasadení na 1700 až 2200 kusov do roku 2012. Vzhľadom na skutočnosť, že RF disponovala 5500 - 6000 a USA asi 6000 kusmi jadrových hlavíc, jednalo sa o dovtedy najväčšie zníženie počtu jadrových zbraní. Problém však spočíval v tom, že na rozdiel od zmlúv START, táto dohoda neurčovala počty prostriedkov ich dopravy na cieľ a neriešila ani ich možnú likvidáciu. Zmluva sa ukázala ako neadekvátna aj z toho dôvodu, že s nadpočetnými jadrovými hlavícami mohli obe krajiny naložiť podľa vlastného uváženia a aj preto, lebo nestanovovala mechanizmy ich kontroly.

4.6 Nová zmluva START

Nová zmluva o obmedzení počtu jadrových zbraní, ktorú podpísal 8. apríla 2010 prezident Spojených štátov amerických B. Obama a prezident Ruskej federácie D. Medvedev nadväzuje na šesť predchádzajúcich zmlúv v procese obmedzovania a znižovania stavu strategických útočných zbraní. Na základe iniciatívy prezidenta Putina v roku 2006 došlo k zahájeniu ďalších rozhovorov týkajúcich sa modernizácie už existujúcich zmlúv. Problémom rozhovorov týkajúcich sa príprav novej zmluvy boli odlišné názory v otázkach rozsahu znižovania stavu útočných zbraní ako aj kontroly tohto druhu zbraní hromadného ničenia. Kým ruská strana navrhovala zníženie počtu jadrových náloží na menej ako 1500 kusov, americká strana zásadne odmietala akékoľvek obmedzenia v tomto smere a požadovala prijatie právne záväzných opatrení za účelom zvýšenia transparentnosti plnenia jednotlivých záväzkov, čo by viedlo k posilneniu vzájomnej dôvery. Na základe rozdielnosti názorov v zásadných otázkach bolo zrejmé, že do vypršania funkčného obdobia G. W. Busha ml. sa obom stranám nepodarí dosiahnuť výrazný pokrok v procese prípravy novej zmluvy. Dôležitým faktorom, ktorý podmieňoval naliehavosť prijatia určitého konsenzu, bolo ukončenie platnosti zmluvy START

⁵⁹ Novotný, A. : Obmedzenie a zníženie startegických zbraní- I.časť. [cit. 2012-25-04].Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/obmedzenie-a-znizenie-strategických-zbrani>

k 5.12.2009. Úspech sa dostavil až po nástupe B. Obamu do funkcie prezidenta, ktorý vyjadril záujem podniknúť konkrétne kroky so zámerom postupnej eliminácie jadrových zbraní vo svete. Svoje predstavy bližšie špecifikoval počas svojho prejavu 5.4.2009 v Prahe, kde prehlásil, že Spojené štáty americké podniknú všetky potrebné kroky na to, aby prispeli k vytvoreniu sveta bez jadrových zbraní. Súčasne prisľúbil znížiť úlohu jadrových zbraní v americkej národnej jadrovej stratégii a vyzval ostatné krajiny, aby tak učinili rovnako.⁶⁰

Kľúčovým momentom v procese prípravy novej zmluvy bolo stretnutie oboch prezidentov a nájst' spoločné riešenie. Počas návštevy B. Obamu v Moskve bol podpísaný dokument „Spoločné porozumenie“, ktorý predpokladal zníženie nosičov v rozmedzí 500 až 1100 kusov a zníženie jadrových náloží v rozsahu 1500 až 1675 kusov. Tento konsenzus bol základným východiskom pre ďalšie rokovania na úrovni expertov s cieľom dosiahnutia konkrétnej dohody do konca roku 2009. Zložitosť jednotlivých rokovaní spočívala nielen v neschopnosti splniť stanovený časový limit ale aj v tom, že nová zmluva v dôsledku zložitej problematiky má 160 strán a tvorí ju niekoľko vzájomne prepojených dokumentov. Základným obsahom Dohovoru je záväzok oboch strán do siedmich rokov od ratifikácie znížiť počty strategických útočných zbraní na úroveň:

- 1550 kusov jadrový náloží
- 700 kusov rozvinutých pozemných medzikontinentálnych rakiet, balistických rakiet na ponorkách a a ťažkých bombardovacích lietadiel
- 800 kusov rozvinutých a nerozvinutých štartovacích zariadení na pevnine, ponorkách a bombardovacích lietadiel

Oproti pôvodnému stavu to predstavuje pokles približne o 30 %. Zmluva bola slávnostne podpísaná B. Obamom a D. Medvedevom 8.apríla 2010 v Prahe. Americký Senát zmluvu následne ratifikoval v decembri 2010, v Rusku sa však podarilo zmluvu schváliť až 25.januára 2011. Ratifikačný proces bol zavŕšený podpisom oboch prezidentov. Ruský prezident Dmitrij Medvedev zmluvu ratifikoval 28. januára 2011 a americký prezident Barack Obama podpísal dokumenty 2. februára 2011.

⁶⁰ Novotný, A.: Nová zmluva START. [cit. 2012-25-04]. Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-organizacie/europska-unia/analyzy-studie/nova-zmuva-start/>

4.6.1 Politický význam zmluvy

Najväčší prínos tejto zmluvy spočíva v tom, že takmer po 20 rokoch došlo k dohode, ktorá:

- komplexne definuje pravidlá týkajúce sa zaobchádzania so strategickými zbraňami a vyplňa tak právne vákuum, ktoré nastalo po vypršaní zmluvy START I. v decembri 2009;
- znamená obnovenie dôvery;
- ktorá je predpokladom dodržiavania zmluvných podmienok aj v prípade ak by zmluva nebola ratifikovaná;
- vnáša transparentnosť do rusko-amerických vzťahov v oblasti jadrových zbraní;

Súčasne platí, že obnovenie dôvery je možné udržať len za podmienok, že:

- dôjde k rozšíreniu vzájomnej spolupráce o ďalšie oblasti v rámci medzinárodných vzťahov;
- proces jadrového odzbrojovania bude sprevádzanými ďalšími krokmi v tejto oblasti;
- v každej etape jadrového odzbrojovania bude zachovaná rovnováha na nižšej úrovni

4.6.2 Vojenský význam zmluvy

Nová zmluva START je významným krokom vpred v rámci posilnenia svetovej bezpečnosti, a to práve z toho dôvodu, že garantuje aby sa počet strategických jadrových zbraní nezvyšoval a zavádza nové metódy kontroly:

- Strategické zbrane musia byť jasne rozpoznateľné od iných zbraní
- Dôležitou súčasťou zmluvy je detailný popis strategických zbraní, ktorý umožňuje tieto zbrane identifikovať
- Definuje presné kritéria, na základe ktorých bude možné pokladať strategickú zbraň za znehodnotenú
- Zakazuje maskovanie objektov určených k výrobe, oprave alebo skladovaniu strategických zbraní, ako aj maskovanie základní, kde sú tieto zbrane rozmiestnené
- Stanovuje maximálne povolený počet cvičných zariadení
- Definuje údaje, ktoré sú obe strany povinné sprístupniť verejnosti

Záver

V najbližších rokoch možno aj naďalej očakávať horúce diskusie k niekoľkým témam: americko-ruská koalícia proti terorizmu, ekonomické aspekty vzájomnej spolupráce, partnerstvo verzus súperenie, zmena či kontinuita strategickej spolupráce predovšetkým v závislosti od politickej orientácie vedenia oboch krajín, s ohľadom na končiace funkčné obdobie prezidentov na oboch stranách.

Rozpad Sovietskeho zväzu predstavoval definitívny koniec bipolárneho konfliktu, následkom čoho došlo sformovaniu unipolárneho medzinárodného prostredia, kedy jedna z dvoch hlavných veľmocí- Spojené štáty americké si upevnili svoje postavenie v mnohých oblastiach sveta dokonca na úkor bývalého hegemóna- ZSSR. Na rozpad sovietskeho bloku, zánik Varšavskej zmluvy a koniec bipolárneho konfliktu muselo Rusko reagovať v zmenených geopolitických podmienkach. Procesy vnútornej politickej a ekonomickej transformácie sprevádzalo hľadanie novej zahranično-politickej doktríny ako aj definovanie zahranično-politických cieľov. Táto problematika sa stala v postsovietskom Rusku predmetom sporu niekoľkých ideologických prúdov. Rusko-americké vzťahy sa v 90.rokoch utvárali v realite postbipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov bez ideologického súperenia medzi Východom a Západom. Vývoj vzťahov v tomto období najviac ovplyvnili faktory súvisiace s prebiehajúcimi procesmi formovania nového medzinárodného poriadku. Postupný ideovo-koncepčný vývoj zahraničnej politiky Ruskej federácie a definovanie ruských národných záujmov ovplyvňovali rusko-americké vzťahy počas 90.tých rokov. Ruská federácia pod vedením Borisa Jeľcina spolupracovala tak s administratívou Georga Busha ako aj s administratívou Billa Clintona pri formovaní postbipolárnej stability. Prozápadný postoj zastával v Rusku prvý minister zahraničných vecí Andrej Kozyrev. Clintonova vláda spočiatku Jeľcina plne podporovala a zamierovala sa na podporu Ruska v procese reforiem a demokratizácie. V roku 1993 došlo v Rusku pod tlakom domácej opozície k prehodnoteniu idealistickej politiky atlantistov, a to z toho dôvodu, že západný vektor sa ukázal nie až tak plodný ako sa očakávalo. Neúspech Kozyrevovej politiky, ktorej cieľom bolo obnovenie strategického postavenie Ruska na svetovom poli prostredníctvom partnerstva so Spojenými štátmi, sa naplno prejavil v tom, že nedokázal zabrániť rozšíreniu NATO. Dôsledkom týchto skutočností bol A. Kozyrev v roku 1996 odvolaný z funkcie a na jeho post vymenoval prezident Jeľcin J. Primakova. Primakovov nástup do funkcie ministra zahraničných vecí priniesol zmenu postoja ruskej diplomacie k politike Spojených štátov. Primakovova politika vychádzala z idey tzv.

multipolárneho sveta, ktorou sa snažil o diverzifikáciu ruských kontaktov a o obnovenie pozícií Ruska ako jedného z centier svetovej politiky. Ochladenie rusko-amerických vzťahov v druhej polovici 90.rokov neprineslo len rozširovanie Aliancie ale aj riešenie čečenského problému. Najväčšou skúškou rusko-amerických vzťahov v tomto období bola kríza v Juhoslávii, ktorá poukázala na nezlúčiteľnosť záujmov oboch krajín, v dôsledku čoho v priebehu roka 1999 vzrástli protizápadné a hlavne protiamerické nálady v ruskej verejnosti. Prichádzajúci koniec funkčného obdobia prezidentov na oboch stranách bol predzvesťou istej premeny vzájomných vzťahov. Billa Clintona vystriedal na poste prezidenta republikán George Bush a v Rusku nastúpil do úradu prezidenta bývalý agent KGB Vladimír Putin. oboch hláv štátov približoval postupnú premenu aj vzájomných americko-ruských vzťahov. Do čela oboch krajín sa tak dostali politici, ktorí k zahranično-politickej agende pristupovali pragmatickejšie a flexibilnejšie ako ich predchodcovia.

Jeľcinov nástupca Vladimír Putin pokračoval v zahraničnopolitickej línii svojho predchodcu. Vnútropolitická situácia v Rusku aj naďalej predstavovala rozhodujúci faktor pri tvorbe zahraničnej politiky. Naopak, s nástupom republikána G.W. Busha do funkcie prezidenta sa politika Spojených štátov stala viac asertívnou a jednostrannou pri presadzovaní záujmov. Udalosti z 11. septembra 2001 odštartovali užšiu spoluprácu medzi Ruskou federáciou a Spojenými štátmi, ktorá sa týkala predovšetkým boja proti terorizmu, raketovej obrany, vojenskej spolupráce a civilnej ochrany. Toto nové strategické partnerstvo sa ukázalo ako nestabilné a dočasné, dôkazom čoho bola rozdielnosť názorov oboch krajín na riešenie irackého problému. Vojenský zásah USA v Iraku bez súhlasu Ruska tak znamenal ukončenie obdobia oteplenia rusko-amerických vzťahov. Ukázalo sa však, že USA a RF sú schopné spolupracovať, ale len za predpokladu vzájomnej výhodnosti. Záujmy Ruska a USA sa ukázali ako nezlučiteľné v tomto smere, predovšetkým v súvislosti s rozširovaním a aktivitami Aliancie.

Prezident Obama, ktorý vystriedal na poste prezidenta G.W.Busha, vyjadril záujem „reštartovať“ vzťahy medzi Moskvou a Washingtonom, čím sa chcel dištancovať od svojho predchodcu. Súčasne sa spolu so svojím tímom vyjadril za pokračovanie spolupráce v oblastiach, v ktorých sú názory oboch krajín rovnaké. Išlo predovšetkým o problematiku nešírenia jadrových zbraní a boja proti terorizmu. Ďalšou prioritou Spojených štátov, čo sa týka spolupráce s Ruskou federáciou bol Iránsky jadrový program, ako aj operácia NATO-USA v Afganistane. Prehĺbenie spolupráce medzi Spojenými štátmi a Ruskou federáciou je potrebné vnímať v širšom kontexte. Súčasný obrat v bilaterálnych vzťahoch oboch veľmocí prebieha v úplne inej situácii, než aká bola na začiatku 90. rokov, či bezprostredne

po 11. septembri v roku 2001. Súčasnú postavu Ruskej federácie na medzinárodnej scéne je oveľa silnejšie a ani svetová finančná kríza výrazne neohrozila jeho stabilitu. Obe strany majú silný záujem pokračovať v prehľbovaní vzájomnej spolupráce. Oproti minulosti však Rusko čoraz intenzívnejšie apeluje na to, že musí ísť o rovnoprávne partnerstvo, za podmienok, ktoré bude Rusko minimálne spoludefinovať.

Ekonomická spolupráca medzi Moskvou a Washingtonom nepredstavovala dominantnú agendu vo vzájomných vzťahoch. Fenomén previazanosti politiky a ekonomiky, netransparentnosť a štrukturálne problémy súvisiace s transformáciou ruskej ekonomiky ostro kontrastovali s relatívne stabilným a kontinuálnym vývojom amerického hospodárstva. Zatiaľ čo ruská ekonomika po rozpade Sovietskeho zväzu prekonávala obdobie krízy v súvislosti s transformáciou z centrálne riadenej ekonomiky na trhový, americké hospodárstvo prežilo v 90. rokoch obdobie rastu a prosperity. To sa prejavilo predovšetkým v rozdieloch medzi oboma ekonomickými celkami v ich štruktúre, veľkosti, orientácii. Kým pre Rusko je rozhodujúcim zdrojom príjmov export surovín, v prípade USA import tovarov do krajiny dlhodobo prevyšuje export. Objem vzájomnej obchodnej výmeny je okrem odlišnej komoditnej štruktúry exportov a importov limitovaný aj štrukturálnymi dôvodmi, ktoré bránia rozvoju intenzívnejších ekonomických väzieb. Prekážky vzájomného obchodu siahajú od technických dôvodov až po nízku konkurencie schopnosť ruských obchodovaných tovarov, s výnimkou energetického sektora. Napriek tomu, že posilnenie ekonomickej spolupráce s Moskvou bolo od studenej vojny súčasťou agendy každého amerického prezidenta, úspechy boli v tomto smere len čiastočné. Spoluprácu prezidenta Obamu a prezidenta Medvedeva však možno v tomto smere považovať za najúspešnejšiu za posledných desať rokov. Obom prezidentom sa tak za posledných päť rokov podarilo posunúť ekonomické vzťahy medzi Moskvou a Washingtonom na diametrálne novú úroveň. Nový štart rusko-amerických ekonomických vzťahov predstavuje aj prístup Ruskej federácie do Svetovej obchodnej organizácie v tomto roku. Vstupom do WTO sa nezvýši len objem obchodných transakcií medzi Ruskou federáciou a Spojenými štátmi ale očakáva sa tým aj prehĺbenie politických väzieb medzi bývalými rivalmi. Rusko tak stojí pred významným míľnikom vo svojej existencii a závisí len od neho, ako svoju novú pozíciu zvládne, či už z pohľadu ochrany vlastných producentov alebo prilákania zahraničných investícií.

Zoznam použitej literatúry

1. Knižné zdroje/ Monografie

Duleba, Alexander- Hirman, Karol. 1999. *Rusko na konci Jel'cinovej éry: zahraničná a vnútorná politika, rozširovanie NATO a záujmy Slovenska*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1999, 321 s. ISBN 80-99935-10-5

Kissinger, Henry. 1994. *Umení diplomacie* 1994. 952s. ISBN 80-7260-025-7

Krejčí, Oskar. 2009. *Zahraničná politika USA: Ideje, Doktríny, Stratégie*. Praha: Professional publishing, 2009. 435 s. ISBN 978-80-86946-68-9

Lipková Ľudmila a kol. 2002. *Medzinárodné hospodárske vzťahy II*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2002.291 s. ISBN 80-225-1624-4

2. Internetové zdroje

Akseňonok, Alexander: Zahraničná politika Ruska v novom tisícročí. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete: <http://www.aepress.sk/mot/full/mo300g.pdf>

Duleba, Alexander: *Návrh Ruska na vytvorenie nového európskeho bezpečnostného paktu, Odporúčania pre zahraniční a bezpečnostnú politiku SR*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/282>

Ďuriš, Pavol.: *Americko-ruské vzťahy. Politika partnerstva?* [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/americko-ruske-vztahy-politika-partnerstva/>

Ďuriš, Pavol: *Rusko v 21. storočí- mocenské postavenie a determinanty zahranično-bezpečnostnej politiky*. [cit. 2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/rusko-v-21-storoci-mocenske-postavenie-a-determinanty-zahranicno-bezpecnostnej-politiky/>

Chovanec, František: George Bush a zahranično-politická doktrína USA VI. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/george-bush-a-zahranicno-politicka-doktrina-usa-vi/>

Chovanec, František.: Politicko-ekonomické vzťahy USA a Ruskej federácie po rozpade ZSSR. In: *Slovenská politologická revue*. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete: <http://revue.kpol.ff.ucm.sk/archiv/2004/3/chovanecf.pdf>

Chovanec, František: *Ekonomické aspekty americko-ruských vzťahov IV*. [cit. 2012-14-04] Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/ekonomicke-aspekty-americko-ruskych-vztahov/>

Menkiszak, Marek: *Prečo rusko-americký reštart nie je prekvapením*. [cit.2012-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.zahranicnapolitika.sk/index.php?id=1118&tl=13>

Nestmann, T.: *US- Russia economic relations*. Frankfurt am Main: Deustche Bank research. 2009. cit. [2012-21-04]. Dostupné na internete: http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD000000000243816.PDF

Novotný, Adolf: Nová smlouva START. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/nova-zmuva-start/>

Novotný, Adolf: Obmedzenie a zníženie strategických zbraní- I. časť. [cit. 2012-21-.04]. Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-vztahy/slovník-medzinarodnych-vztahov/obmedzenie-a-znizenie-strategickych-zbrani>

Simulay, F.: *Nový imperializmus*. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/printClanok.php?c=15122>

Stupavský, Peter. 2008. *Analýza novej koncepcie zahraničnej politiky Ruskej federácie*. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete: <http://blisty.cz/art/41938.html>

Šimčeková, Alena: *Ruská zahraničná politika pred Putinom- éra Jel'cina*. [cit.2012-12-04].

Dostupné na internete:

http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1219&Itemid=423

Voľanská, Ivana: *Niektoré aspekty zahraničnej politiky Vladimira Putina*. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete:

http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Chovanec3/pdf_doc/politologia/8.pdf

Obama a Medvedev podpísali nový START. [cit. 2012-21-04]. Dostupné na internete:

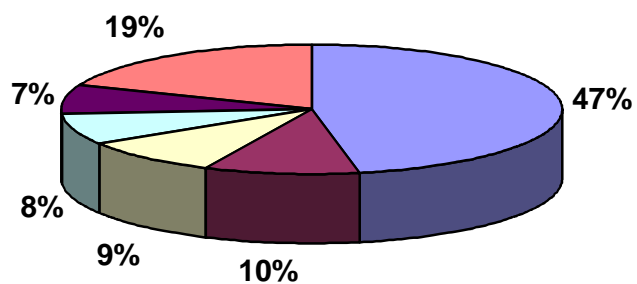
<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/obama-a-medvedev-podpisali-novy-start-014882>

3. Vedecko-kvalifikačné správy

Šiková, Kristína. 2010. *Politické aspekty vzťahov Slovenskej republiky a Ruskej federácie*: bakalárska práca. Bratislava: Ekonomická univerzita, 2010. s. 49

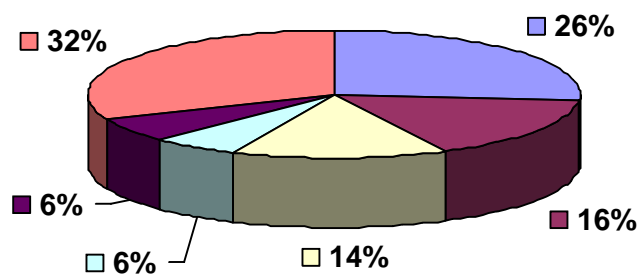
Prílohy

Príloha č.1 Komoditná štruktúra exportu z USA do RF v období rokov 2000-2008

Zdroj: http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD000000000243816.PDF

Príloha č.2 : Komoditná štruktúra exportu z RF do USA v období rokov 2000-2008

Zdroj: http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD000000000243816.PDF